

גליון תורני מתורתם של
רבני וחברי כולל 'דורשי ציון'

דורשי ציון

ללמוד וללמד
לשמור ולעשות

גליון מוגדל
לרגל
חג השבועות

אייר - סיון תשפ"ו

בס"ד

גיליון מס' 4

אייר - סיון תשפ"ו

יו"ל ע"י

'דורשי ציון' - ביתר עילית

(ע"ר)

ת.ד. 50054

טל' 02-538-8444

ניתן לשלוח חידושי תורה

ומאמרים

למייל המערכת

100@dorshei.org

לבירורים אודות גליון

'דורשי רשומות'

0527-113-096

שערי ציון

מאמר מערכת

"אשר בחר בנו מכל העמים,
ונתן לנו את תורתו"

משפט מוכר.

אמרנו אותו אתמול, אמרנו גם היום ומסתבר כי מחר גם נחזור שוב על המילים המוכרות.

אולי, רק כהצעה בעלמא לקראת חג מתן תורתנו הממשמש ובא, אולי נעצור לרגע ונשמע את המילים היוצאות מפינו.

"אשר בחר בנו" מלך מלכי המלכים מלא כל הארץ כבודו ואין עוד מלבדו, בחר בי, בחר בך, "מכל העמים"- אופציות רבות לפניו, אבל הוא בחר בנו מכל עמי הארצות, אנחנו אמנם המעט מכל העמים אך מלכו של עולם חפץ דווקא בנו.

לא די בזאת הוא 'נתן לנו את תורתו' - התורה שעשועיו של הקב"ה, ממנה ועל ידה נבראו שמים וארץ והוא נתנה לנו?!

האמנם?!

מי אנחנו, עד כמה חשובים אנחנו, מלך העולם בוחר בנו מכולם ומעניק לנו את המתנה היקרה בעולם, הלוא דבר הוא.

מי אנחנו? - אברכי כולל 'דורשי ציון', עמלי תורה בטהרה, דורשי רשומות אנחנו, חפצים לעשות רצונך, משתוקקים לקנות את תורתך.

הגליון שלפניכם יעיד על כך, מאמרים נפלאים וחידושי תורה ערבים, קראו ותחי נפשכם.

המערכת

תוכן העניינים

'מציון תצא תורה' - חידו"ת מראשי הכולל

הרה"ג רבי אברהם צוויג שליט"א ראש הכולל

קניני תורה - הלומד על מנת לעשות..... עמ' ו'

הרה"ג רבי יעקב בוצ'קובסקי שליט"א ראש חבורת 'קניין ש"ס'

בדין תמימות בספירת העומר ..... עמ' י"א

הרה"ג רבי מרדכי עמנואל שליט"א מראשי חבורת 'ירושלמי'

מצוות ביכורים ..... עמ' י"ג

הרה"ג רבי נתנאל ניר שליט"א ראש חבורת 'הלכות טהרה'

מעלת התורה - בתלמוד ..... עמ' ט"ז

הרה"ג רבי שמעון גבריאל כי טוב שליט"א ראש חבורת 'מידה שלימה'

קניני תורה - במיעוט דרך ארץ ובמיעוט תענוג ..... עמ' י"ט

הרה"ג רבי אהרון ליפשיץ שליט"א ראש חבורת 'סוגיות בעיון'

בין אדם לחברו - דרך חיים..... עמ' כ"ב

הרה"ג רבי ברוך מרלטקו שליט"א ראש חבורת 'ירושלמי'

קניני תורה - מיעוט שיחה מיעוט שינה ..... עמ' כ"ו

הרה"ג רבי משה רבינוביץ' שליט"א מראשי חבורת 'קנין ש"ס'

תפקיד היצר ..... עמ' כ"ח

'אב בחכמה' - חידו"ת מאברכי הכולל

הרב אליהו גדלביץ' שליט"א חבורת 'קניין ש"ס'

ענין קרבן העומר ושייכותו למתן תורה..... עמ' ל'

הרב דניאל טביב שליט"א חבורת 'קנין ש"ס'

קניני תורה - אוהב את התוכחות ..... עמ' ל"ז

הרב אהרון וינר שליט"א חבורת 'קניין ש"ס'

קניני תורה - "משנה" ו"מיעוט סחורה" ..... עמ' מ"א

הרב ישראל מאיר משמרתי שליט"א חבורת 'קניין ש"ס'

בגדר איסור קיום מצוות שלא לשמה ..... עמ' מ"ב

הרב אלעד לוי שליט"א חבורת 'קניין ש"ס'

קניני תורה - לב טוב, אמונת חכמים ..... עמ' מ"ו

הרב שלום סוכות שליט"א חבורת 'הלכות ריבית' ו'קניין ש"ס'

קניני תורה - מעמידו על האמת, מעמידו על השלום..... עמ' מ"ט

מציון תצא תורה
חידושי תורה ומאמרים מראשי הכולל

ראש הכולל הרה"ג רבי אברהם צוויג שליט"א

קניני תורה - הלומד על מנת לעשות

ישנה ישיבה מסוימת שבה לומדים דווקא סדר קדשים, מתוך תפיסה שלימוד שאינו נוגע הלכה למעשה בימינו נחשב יותר כ"לימוד לשמה". משום כך, בוחרים ללמוד שם מסכתות שאי אפשר לקיים את דיניהן בזמן הזה, מתוך הבנה שכאשר הלימוד הוא לשם הלימוד בלבד - מדרגתו גבוהה יותר. לשיטתם, ככל שהלימוד יהיה יותר מופשט ורחוק ממציאות חייו של הלומד בעולם הזה, כך הוא יהיה נעלה ושמימי יותר. אך מעיון במקורות חז"ל, מתברר שהאמת הפוכה לחלוטין. גודל הלימוד נמדד דווקא בחיבורו למעשה (וכפי שהחפץ חיים עודד לימוד קדשים דווקא כדי להתכונן למעשה כשיבנה המקדש).

רבים מקשים: מדוע בארבעים ושמונה קנייני התורה לא נמנה העניין של לימוד "לשמה"? התשובה היא ש"הלומד על מנת לעשות" - זהו בדיוק הלימוד לשמה, כפי שיתבאר.

בארבעים ושמונה קנייני התורה (אבות פ"ו, מ"ו) "הלומד על מנת לעשות" נמנה כאחד הקניינים. אך המעלה הגדולה של המעשה מופיעה כבר קודם לכן במסכת אבות, בכמה מקומות :בפרק א' (משנה י"ז) שנינו: "לא המדרש הוא העיקר, אלא המעשה ."בפרק ג' (משנה ט') אומר רבי חנינא בן דוסא: "כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת ."אך הביטוי המובהק והעיקרי מופיע בפרק ד' (משנה ה'): "רבי ישמעאל בנו (של רבי יוחנן בן ברוקא) אומר: הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד **.והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמוד וללמד, לשמור ולעשות** ."על כך אנו מתפללים מדי בוקר בברכת "אהבה רבה": "ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים" - זוהי השאיפה והתכלית שלנו.

הגר"א, בפירושו לתיקוני זוהר (דף ב עמוד ב, ד"ה 'דעסקין באורייתא לשמה'), מבאר: "רצה לומר, בשביל השכינה, לייחד אותה עם התורה. והעניין של 'לשמה' - שלומד על מנת לקיים מצוותיה של תורה, והמצוות הן בשכינה, אם כן הוא לשמה ."ובספר "יהל אור" לגר"א (סוף חלק א', כח, ד) נכתב: "ואף בתורה לבד יש מצווה, ללמוד על מנת לעשות, ולכן בתורה אנו מברכין שתי ברכות: 'לעסוק בדברי תורה' ו'אשר בחר בנו', לעסוק - כנגד מצווה. ובמצווה יש תורה, ולכן צריך לומר קודם עשיית מצווה 'הריני עושה כאשר ציווני ה' בתורתו' .הלימוד על מנת לעשות, לדברי הגר"א, הוא החיבור שבין התורה והמצוות, המאחד אותן להיות אחד.

מהו "על מנת" - ההבדל בין צורת הלימוד לכוונת הלימוד

מקובל לחשוב שהכוונה ב"ללמוד על מנת לעשות" היא לצורת הלימוד של "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא", כלומר - לימוד סוגיות עד להסקת פסק ההלכה המקובל. משום כך, ברוב המאמרים המתייחסים לקניין זה, הדיון סובב סביב השאלה כיצד פוסקים הלכה מתוך הלימוד, כיצד מבררים אותה ומהי צורת הלימוד הראויה לשם כך. זהו ודאי לימוד נכון וראוי, אך פירוש זה מתמקד בעיקר בסידור הסוגיה, בבהירותה ובידיעת המהלך המביא אליה. האם לכך בלבד מתכוונת המשנה?

לעניות דעתי, העניין של "ללמוד על מנת לעשות" לא קשור כלל לדרך הלימוד או לסדר הלימוד, אלא רק ל**כוונת הלימוד הפנימית** .המילה "על מנת" מלמדת שכל פעולה שנעשית תלויה בתנאי מסוים. פירוש הדבר הוא שאני עושה פעולה ומעניק לה משמעות רק אם התנאי יתקיים. כשאדם לומד תורה, וכל תחילת לימודו מכוונת לתכלית ולתוצאה מעשית מסוימת - זהו התנאי ללימוד. אם אינו מכוון לתוצאה של יישום, הרי זה כאילו לא למד כלל.

כשאדם לומד חומר מסוים כדי לעבור מבחן, כל מחשבתו מכוונת אליו. הידע נקלט בזיכרונו מתוך מחשבה: "כיצד תופיע שאלה בנושא זה, וכיצד עליי לענות עליה". ולמעשה, מיד לאחר המבחן רוב הלימוד נמחק מזיכרונו, שהרי הלימוד היה "על מנת לעבור את המבחן", ומשעבר אותו - פקעה תכלית הלימוד" .הלומד על מנת ללמד" מכוון את לימודו לשאלה כיצד להסביר את החומר לתלמידים. סידור הסוגיות והגדרת הפרטים נעשים אצלו באופן שיובן לאחרים, ולכן הבנתו ברורה הרבה יותר מזו של אדם הלומד לעצמו בלבד (וזהו אחד העקרונות של לימוד שקלא וטריא בעל פה מול חברותא).

אך "הלומד על מנת לעשות" מציב את התכלית הגבוהה ביותר: הורדת הרעיון המופשט הישר לעולם המעשה. הדבר דורש את ההגדרות המדויקות ביותר. אין כאן אפשרות להשאיר דברים מעורפלים, כי בסופו של דבר צריך לקום ולקיים בפועל. לימוד המכוון לעשייה מחזק לא רק את דרגת ההבנה, אלא גם את הזיכרון ואת החיבור לתורה כ"תורת חיים ."

על מנת לעשות רוצה לא רק הוא שיעשה אלא שעל מנת שזה יעשה בעולם וכך מפרש רבנו יונה ניתן להסביר זאת כך: מי שלומד "על מנת ללמד", מתבונן על סדר המסכת ומדייק בגדרים כדי שיהיו מובנים. לעומתו, מי שלומד "על מנת לעשות", מדייק בפרטים הקטנים כיצד לקיים ולהוריד לעולם המעשה כל מאמר בפועל, מתוך שאיפה עמוקה לראות כיצד דבר ה' מתממש וחודר לעולם.

מדרש המביא לידי מעשה

לאור זאת, נראה שזהו הפירוש למשנה (אבות א, יז) "ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה". אין הכוונה כפשוטה שמעשה המצוות גדול מלימוד התורה, שהרי הכלל הוא ש"אין מבטלין תלמוד תורה" עבור מצווה שיכולה להיעשות על ידי אחרים (מועד קטן ט ע"ב). אלא, יש כאן אזהרה על לימוד התורה "לשמה" - כשאדם לומד, עליו לבקש ולחשוב: "מתי יבוא לידי ואקיימנו?". המגמה היא תיקון המעשים וקיום התורה בעולם. כל מטרת מדרש התורה היא לבוא לידי ביטוי במעשה, ואז המדרש גדל ומתעלה ונושא פירות. מדרש שאין בו חיבור לתוצאותיו המעשיות, הינו מדרש עקר.

וכך מובא בקידושין (מ ע"ב): "גדול תלמוד, שהתלמוד מביא לידי מעשה". כלומר, התלמוד אמנם גדול מן המעשה, אך גדלותו נובעת דווקא מכך שהוא **מביא** לידי מעשה! הגר"א (בפירושו לאבות א, יז) כותב על כך בהתבסס על הגמרא בברכות (יז ע"א): "'שכל טוב לכל עושיהם' (תהלים קיא, י) - ללומדיהם לא נאמר, אלא לעושיהם, לעושים לשמה."

הדברים מתבארים היטב בדברי המהר"ל ("דרך חיים" על משנה זו):

"ואמר 'לא המדרש עיקר אלא המעשה', שלא תאמר... כי השתיקה שהיא העדר הפעולה טובה ביותר מפני שיש לאדם לפעול בשכל... אם כן המדרש עיקר ולא המעשה. [לכן מזהירה המשנה:] אף שהמעלה בודאי גדולה מאד למדרש, מכל מקום **המעשה הוא היסוד** ,ואין קונה מעלת השכל, רק שצריך שיהיה לו קודם יסוד מוכן ואחר כך בונה מעלה מעלה."

מדבריו מובן שלימוד ללא כוונה למעשה, הרי הוא כבניין ללא יסודות - מגדל הפורח באוויר.

וכן כתב הרמח"ל ("מאמר החכמה", בעניין לימוד הש"ס וההלכות, וכן ב"מאמר הוויכוח" - חלק חמישי): עניין שאינו נחוץ לאדם - אל יעסוק בו, שכן הקב"ה אינו דורש שידע אותו. ואין הכוונה, חלילה, שלא ללמוד למשל את סדר טהרות; שהרי הוא יהיה נחוץ לאדם לכשתחזור הטהרה לישראל. גם סוגיות שנראות לעיתים כלא נחוצות, הן ודאי נחוצות, כי לומדים מתוכן יסודות ועקרונות לסוגיות שיש בהן משמעות למעשה. על כן, בכל נושא על הלומד לחפש כיצד הדבר יבוא לידי מעשה במציאות שלו, או של אדם אחר שיש להורות לו, או אפילו להבין דרכו נושאים אחרים בתורה.

המחשה נפלאה לכך ניתן לראות בסיפור על הגאון הצדיק רבי דוד בהר"ן זצוק"ל, מגדולי רבני ירושלים שהתגורר בשכונת שערי חסד. בשנת תרפ"ז (1927) התרחשה רעידת אדמה קשה בירושלים. כולם נסו מפני הרעש ומיהרו לחפש מחסה, ואילו הוא נעמד, הניח כובעו בראשו ובירך בקול: "ברוך... שכוחו וגבורתו מלא עולם" (ברכות נט ע"א). לאחר מכן שאלו אותו: כיצד בכלל זכרת שצריך לברך במצב סכנה כזה, במקום לחשוב כמו כולם איך למצוא מקלט? והוא ענה: "בשעה שלמדתי את הסוגיה ב'פרק הרואה', זו הייתה דעתי - כבר אז דמיינתי את הרגע שבו תתרחש רעידת אדמה, וחשבתי כיצד אעמוד ואברך את הברכה". אותו לימוד "על מנת לעשות" נחרט בו בעוצמה. בדומה לרבי עקיבא, שכל ימיו היה מצטער על הפסוק "בכל נפשך - ואפילו נוטל את נשמתך", ולכן ידע לקיים זאת בשלמות בשעה שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל.

"על מנת לעשות" גם בפסוקי המקרא והאגדה

טעות היא לחשוב ש"ללמוד על מנת לעשות" מוגבל רק להלכה. האמת היא שבכל חלקי התורה - אפילו בלימוד מקרא, משנה וסיפורים - קיים הציווי ללמוד על מנת לעשות.

הגמרא בקידושין (כט ע"א) לומדת את חיוב האב למול את בנו מהפסוק: "וימול אברהם את יצחק בנו". לכאורה זהו סיפור היסטורי ולא ציווי לעם ישראל, אך הגמרא לומדת מכך הלכה לדורות, כיוון שנאמר בו גם לשון צו ("כאשר ציווה אותו אלוקים"). העיקרון הוא שבכל פסוק, אפילו אם אינו מופיע כציווי ישיר למשה מסיני, טמון לימוד למעשה שניתן לשאוב ממנו הנהגה ודרך חיים.

דוגמה לאגדה מופשטת: הגמרא (ברכות סא ע"א) דנה במנוח, אביו של שמשון, עליו נאמר "וילך מנוח אחרי אשתו" (שופטים יג, יא). ושואלת הגמרא: "אמר רב אשי: ולמאי דקאמר רב נחמן מנוח עם הארץ היה, אפילו בי רב נמי לא קרא?! שנאמר (בראשית כד) 'ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש' - ולא לפני האיש". נשאלת השאלה: כיצד מנוח, שאם אכן היה עם הארץ רק קרא את סיפורי החומש, אמור היה ללמוד הלכות למעשה (שלא הולכים אחרי אישה) מסיפורים אלו? ומדוע שלא ילמד זאת מרבותיו?

דוגמה נוספת במסכת ביצה (יז ע"ב), בעניין אדם שרץ להטביל כליו שנטמאו בין השמשות. רש"י (ד"ה 'הא הוא דלא גמיר') מסביר שאדם זה אמנם לא ידע שמדובר בטומאה קלה שאינה דורשת

"הערב שמש", אך את ההלכה המפורשת בתורה לגבי טומאה רגילה שדורשת "הערב שמש" - "מגמר גמיר". משמע, אפילו עם הארץ אמור לדעת ולדייק בהלכות המפורשות בפסוקי התורה.

ההסבר לכך הוא, שאפילו אדם הלומד חומש בלבד אמור ללמוד "על מנת לקיים". כשהוא קורא ולומד פירוש של פסוק, עליו לכוון בדעתו שהוא נדרש ליישם זאת. ולא רק לא מצווה הלכתית, אלא גם דרך ארץ ומידות. הוא חייב לקיים את מה שהבין, כי מבחינתו - זה מה שאמר הקב"ה. כל עוד אינו יודע אחרת מחכמים, חובה עליו לקיים כפי הבנתו. מכאן ש"לימוד על מנת לעשות" אינו רק הגעה למסקנת ההלכה הסופית, אלא ממש לברר ולחשוב בכל פרט: "כיצד אני, אישית, אקיים זאת".

משל הרגל והנעל - "מעשיו מרובים מחכמתו"

כאמור, המשנה בפרק ג' אומרת: "כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת". משנה זו קשה כפשוטה: כיצד ייתכן שיהיו מעשיו מרובים מלימוד התורה שלו? והרי "תלמוד תורה כנגד כולם!" אלא יש לדייק: המשנה אינה אומרת "תורתו" אלא **"חכמתו"**. החכמה אינה מידה שפועלת בפני עצמה במנותק מהעולם. מעלתה היא בחיבור שלה למציאות - היא מוציאה מהכוח אל הפועל את הרעיון המופשט שתוצאותיו ניכרות בעולם.

וכך מבואר בתנא דבי אליהו (אליהו רבה, פרק ט'):

"אשרי אדם שמעשיו מרובים מחכמתו, למה הוא דומה? לרגל שמונחת במנעל ומוצלת מכל צער ויגון, שנאמר: מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב."

מדוע החכמה נמשלת לרגל, והמעשים לנעל? הרה"ג שלמה גבאי שליט"א (בספרו "שערי דעת") מבאר: הנעל שומרת על הרגל ומאפשרת לה ללכת. כך היא החכמה - היא זקוקה להתמזג עם המציאות. חכמה שאינה מחוברת למציאות היא פגומה, משום שהמבחן לאמיתותה נקבע לפי מידת הצירוף שלה למציאות. החכמה מגיעה ממקום גבוה (כמו הרגל), והנעל (המעשים) מאפשרת לה הופעה ויציבות במציאות ושומרת עליה.

משום כך, כל מי שמוציא לאור ספר מפורט על נושא הלכתי - בא לקיים אותו בפועל. החפץ חיים, למשל, ראה שכולם לומדים שיש איסור לשון הרע ורכילות, אך הדבר לא יורד לקיום מעשי בשטח. לכן עמד וחיבר את ספריו, וזכותו עומדת לו שהמודעות לעניין שמירת הלשון התחזקה לאין שיעור, וכל זאת בזכות האופן המעשי שבו למד ולימד את הנושא.

"אדם לעמל יולד" - עמל שמביא למעשה

רבי אליהו די וידאש, בהקדמת ספרו "ראשית חכמה" (שער היראה, פ"ג), כותב שתכלית הלימוד של האדם היא שיהיה מקיים ועושה, וזהו עיקר "הלימוד לשמה". הוא שואל: הרי אנו מוצאים מאמרים רבים המדברים על השכר והערך של לימוד התורה בפני עצמו (כדברי רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בסוטה מד ע"א, שמדמה את הדרישה בתורה ל"קבלת שכר" לאחר בניין הבית - שהוא המעשים) ?ומתרץ ה"ראשית חכמה", שדווקא *לאחר* המעשה, מקבל האדם שכר עצום על הלימוד, למעלה משכר המעשה עצמו. המשנה שלנו - "הלומד על מנת לעשות" - כוללת את הכול: הלימוד והמעשה כרוכים יחד.

מדוע בשאר המצוות איננו משתמשים בלשון "על מנת" (כמו "יושב בסוכה על מנת..."), ואילו בתלמוד תורה כן? בשאר המצוות, המעשה עצמו (הישיבה בסוכה, הנחת התפילין) הוא התכלית, ולכן אין צורך בתנאי של "על מנת". לימוד תורה, לעומת זאת, הוא פעולה שכלית-רוחנית, והשאיפה

היא לתת לתורה את ההופעה המעשית. לכן, דווקא בתורה צריך להדגיש שהעמל השכלי חייב להיות מוכוון - "על מנת לעשות."

וזאת משמעות ערך "עמל התורה". על הפסוק "אם בחקתי תלכו" (ויקרא כו, ג) פירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה". ההסבר המקובל לכך הוא 'שטייגען' - התמדה ושקיעות. אך בעל ה"צידה לדרך" מקשה שם על רש"י: הכיצד ייתכן לפרש שעמל התורה עומד כחלק נפרד מקיום המצוות? "שהרי לימוד זה איסור גמור הוא!... כדאיתא בתורת כהנים: הלומד על מנת שלא לעשות נוח לו שלא נברא". כלומר, אין מציאות של עמל בתורה שאינו שזור בהכרח בקיום המצוות.

הגמרא בסנהדרין (צט ע"ב) אומרת: "אדם לעמל יולד... זהו עמל פה", המהרש"א מפרש שם (בשם ר"ת) **שלעמ"ל** ראשי תיבות" :**ללמוד על מנת ללמד** (או לעשות)". יש עמלות גדולה בללמוד על מנת ללמד או לעשות - לקצר נושאים ולסכמם בבהירות (כדברי הגמרא בחולין סג ע"ב: "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה").

זהו גם שורשו של המושג "למידה" בלשון הקודש - התקנת המחשבה והדעת למטרה מסוימת. קרשי המשכן נקראו "לימודים" משום שהיו מתקינים ומיישרים אותם מתוך עץ פראי כדי שיתאימו לתכליתם. כך גם בארמית: "לאלף" (ללמד, לאלף בינה). הלימוד הוא הפעולה המחברת את האדם ומתקנת אותו לעולם המעשה. אם הלימוד נשאר בגדר הגיית דיבורים ללא תכלית, כיצד ייבנה האדם ויגדל מתוכו?

ארבע אמות של הלכה

מתוך כל זאת, מחדשת המשנה חידוש עצום: הלימוד "על מנת לעשות" נעלה יותר אפילו מהלימוד "על מנת ללמד". לכאורה, הלומד על מנת ללמד מוסר נפשו על כלל ישראל (כמבואר בקידושין כט ע"ב על מסירת התורה מאב לבן ומלמד לתלמיד), אך אף על פי כן, תכלית הורדת דברי התורה לעולם המעשה - גבוהה מכולן.

רמז ומליצה נפלאה לרעיון זה מצאנו בדרשות החתם סופר ('תורת מוסר לפני התלמידים', פרשת וירא):

"כי חושב אני מה שאמרו חז"ל (ברכות ח ע"א) 'מיום שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד', שנתכוונו על אלו הארבעה :**ללמוד, וללמד, לשמור ולעשות** ,שהם עיקר הכל. וקורא להם 'אמות' כמש"כ הרע"ב (אבות ג, ג... שהוא מלשון 'אם למקרא')."

ואכן, ב"כולל דורשי ציון", ארבעת היסודות הללו - ללמוד, ללמד, לשמור ולעשות - הם העיקר והייעוד של כל תוכן בית המדרש המיוחד הזה.

הרה"ג רבי יעקב בוצ'קובסקי שליט"א

ראש חבורת 'קניין ש"ס'

בדין תמימות בספירת העומר

ספירה בתחילת הלילה

הט"ז כתב שיש להקפיד לא להתפלל מעריב בשבועות לפני הזמן כי צריך שיהיה תמימות, בפשטות הכוונה שכשסופרים יום צריך שהוא יהיה ספור, אם לא נשלם היום כביכול לא היו מספיק ימים ספורים.

צ"ע לפ"ז למה אין להקפיד לספור כל יום בתחילת היום, ואולי יש לדחות שאין חיוב כזה כיון שאין קפידא מיום ליום אלא רק על השבע שבתות בכללן, אמנם יש לעיין מדוע ביום הראשון של הספירה לא מקפידים לספור ברגע הראשון, ובלוח א"י כתב שאה"נ צריך להקפיד בזה.

ובאמת יש כזה משמעות בשו"ע[א] שכתב "ואם שכח לספור בתחילת הלילה", וכן כתב המ"ב[ב] שראוי לספור כמה שיותר מוקדם כדי שיתקיים תמימות כמה שיותר, והוא ע"פ הגמ' מנחות[ג] שכל עיקר הדין שצריך לספור מהלילה הוא משום שיהיה תמימות, וכן מפורש בתוס' שם שעדיף לספור סמוך לתחילת הלילה משום תמימות.

ענינו של יום שלם

אך יש לעיין, כיון שהדין לספור בלילה הוא מעיקר הדין, כדי שיהיה כל היום ספור, אם כך מדוע ההקפדה על תחילת הלילה היא לא מעיקר הדין אלא רק מעלה.

והנה עצם יסוד הדין שהיום יהיה ספור אינו מובן, אטו מתרחש דבר מה ביום הנספר, ועוד קשה וכי אם הוא לא נוכח כל היום - היום מפסיק להיות "ספור", ולמה יגרע מה שקיבל עליו את 'שבועות' בהקדם, אמנם הוא עזב את היום המ"ט אבל היום המ"ט עדיין קיים וספור.

והנה התוס' במנחות שם כתבו בביאור הטעם שספירת יום אחד מעכבת שהוא מצד תמימות, ואי נימא כנ"ל שתמימות היינו ימים שלמים ספורים, מה זה שייך לתמימות.

ספירה - הגדרת הזמן

יש להגדיר זאת אחרת.

כאשר סופרים דבר לא ידוע, הספירה היא שהופכים את הדבר מלא ידוע לידוע, כגון ספירת ימי זיבה, אמנם כאשר סופרים דבר ידוע, אין כאן ספירה של הדברים שהיא הכנסה לידיעה, אלא זהו יחס לכל

[א] תפט ס"א.

[ב] סק"ב.

[ג] סו ע"א.

דבר, דבר זה הוא כך וכך במכלול השלם, כמו למשל ספירת השנים בשמיטה, לא משתנה כאן משהו אלא מגדירים כל שנה במחזור.

דין תמימות הוא להתייחס בספירה לכל שבעת השבועות בשלמות, כיחידת זמן שלמה העומדת בשלמותה, זהו הביאור בדברי הגמרא שיש לספור מהערב, כי צריך יחס לכל יחידת הזמן, זהו גם ביאור דברי התוס' שאם יום אחד לא ספר לא התייחס לכל השבעה שבועות בשלמות, ויתכן לומר כי זהו טעם המ"ב שראוי להתחיל לספור בתחילת הערב, כדי שיהיה יחס לכל היום בזמנו, למרות שאינו מעכב כי סו"ס היום קיבל יחס.

שבעה שבועות - קביעת הספירה

הט"ז מחדש שאם נשלמו ימי הספירה קודם זמנם ע"י שקיבל עליו חג, נמצא שלא היה לו החפצא דמצוה, התורה ציותה עליו לקחת את יחידת הזמן של שבעת השבועות ולקבוע עליה ספירה, אין לו שבעה שבועות שלמים, לא שהיום האחרון לא ספור, אלא שאין יום אחרון שלם, צריך יום שלם כדי לקיים בו מצות ספירה.

ממילא אין זה שייך כלל לדין של תמימות שראוי לספור מתחילת הערב, ספירה מתחילת הערב נצרכת כדי שהיחס יהיה לכל היום, החידוש של הט"ז הוא כדי שיהיה מציאות של מ"ט יום שנספרים.

מעתה לא קשה למה לא צריך לספור בתחילת הלילה בליל ט"ז, יסוד הדין הוא שיהיה היום שלם, מי שמוציא שבת מאוחר אין זה נחשב שלא התחיל היום הבא בגלל ההתייחסות של התוספת לשבת, דאין זה חלק משבת, ולכן כתב בשו"ע[7] שרק מלאכה גמורה אסור קודם שיבדיל ולא כל מלאכה, וביאר הט"ז שם דכל האיסור בעשיית מלאכה אינו דאורייתא ואי"ז תוספת שבת אלא מצד איסור בפ"ע לעשות מלאכה קודם שיבדיל, וגם החולקים ואוסרים י"ל שמודים לעיקר ההבנה, דהרי לא מצינו הגבלת זמן באיסור זה, ואין זה כמו תוספת שבת שמוגבלת בזמן פלה"מ כי למעלה מזה אין לו שייכות ללילה, והו"ל לומר גם כאן הגבלה מסוימת שמכאן והלאה אין לזה שייכות ליום, ולא שמענו כן, ובהכרח הוא איסור בפ"ע, ונמצא שהתחיל היום החדש ושפיר יש כאן תמימות.

[7] רצ"ט.

הרה"ג רבי מרדכי עמנואל שליט"א

מראשי חבורת 'ירושלמי'

מצוות ביכורים

פסקי הרמב"ם

ז"ל הגמ' בביכורים[ה] "חבריא בשם ר' יהושע בן לוי הפרישן קודם לחג ועבר עליהן החג מביא ואינו קורא" וכו', ובהמשך מקשה הגמרא מדברי ר' זעירא שאמר שבכורים שנראו לקריאה אינם ניתרים אלא בקריאה, ומעמידה הגמ' שגם חברייא דברו בהפרישן על מנת להביא אחר החג.

הרמב"ם[ו] לא העתיק האוקימתא הנ"ל, וכתב בסתם המביא ביכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה, אע"פ שהפרישן קודם החג, מביא ואינו קורא.

אם כן הרמב"ם אינו פוסק כר' זעירא, ודבר זה נמצא גם בדין הבאת ביכורים מיין ושמן, שלדעת ר' זעירא מדובר שבצרן מתחילה לשם הבאת יין ושמן, ורק אז ניתן להביא יין ושמן, אבל הרמב"ם בהלכות ביכורים[ז] השמיט תנאי זה, ויכול להביא יין ושמן לביכורים בכל מקרה.

וכן בדין הפריש ביכוריו ומכר שדהו שהביא הרמב"ם ויבש המעין ונקצץ האילן[ח] העמידם הירושלמי לעיל[ט] כשהיה יודע מראש בעת הפרשת הביכורים, שהמעיין עומד ליבש והעץ עומד ליקצץ, אז מביא, אבל אם לא היה יודע בזמן ההפרשה, אינו מביא, והרמב"ם לא חילק, ולא הביא תנאי זה.

רואים אנו שבארבעת המקרים הללו, הרמב"ם אינו פוסק כדעת הירושלמי, והדבר טעון ביאור.

פלוגתת הרמב"ם והרס"ג

נראה לבאר את שיטת הרמב"ם, כי מצאנו חילוק בין מנין המצוות של הרמב"ם לבין מניין המצוות של רס"ג בעניין מצוות ביכורים.

הרמב"ם מנה את מצוות ביכורים לשני מצוות עשה - הבאת ביכורים, והקריאה עליהן, ואילו רס"ג מנה שלוש מצוות - א. להפריש את הביכורים. ב. להביאם לבית המקדש. ג. לקראת עליהם.

וכך היא לשון רס"ג באזכרות של ספר המצוות הקצר שלו מצוות עשה[י] 'עת המקושרות תבכרנה הקדישם מאין רתת' ומבאר רבי ירוחם פישל פרלא את כוונת הרס"ג, שתבכרנה הכוונה לעת ביכור הפירות, והדבר מתבאר על פי לשון הפסוק באיוב[יא] התקשר מעדנות כימה, ופירש הרס"ג שכימה הם

[ה] ח' ע"ב.

[ו] הל' ביכורים פ"ד הי"ג.

[ז] פ"ד הל' ה.

[ח] שם הל' י"ב.

[ט] דף ו ע"ב.

[י] פ"א.

[יא] לח, לא.

קבוצת כוכבים שמשפיעה על בישול הפירות והמעדנים[יב] וממשיך הרס"ג פתח הביכורים אם פתחו הביאם ותקרא במקדשים, והם מצוות פ"ד ופ"ה.

לפי רס"ג שההפרשה עצמה נמנית כמצווה בפני עצמה, אם כן יש לומר שבשעת ההפרשה נקבע איזה סוג ביכורים יוקדשו, ואם מראש התכוון להביא לפני חג הסוכות, הרי אלו ביכורים שהוקדשו על מנת להביאם לפני סוכות, ולא לאחר הסוכות, וכן אם התכוון מראש להביאם לאחר סוכות אלו ביכורים העומדים להביא לאחר סוכות, וכן בשאר ההלכות שהובאו, בשעת ההפרשה נקבע איזה סוג ביכורים הוקדשו.

אבל הרמב"ם לא מנה כמצווה בפני עצמה את הקדשת הביכורים [כאמור: כיצד יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, כורך עליה גמי וכו'], אלא רק מצוות הבאת הבכורים לירושלים, ומצוות הקרבת הביכורים בבית המקדש, לכן ההפרשה עצמה אינה נחשבת למצווה, ולכן דעתו בשעת ההפרשה על מנת מה מפריש, איננה נחשבת כלל, ויוצא כי מצוות ביכורים אינה נקבעת על פי מחשבת ההפרשה.

לכן מצוות ביכורים שהובאו לירושלים היא להניפם לפני המזבח ולקרוא עליהם, ומחשבתו בזמן ההפרשה לא קובעת לביכורים.

טעמו של הרמב"ם שלא מנה את מצוות הפרשה בתור מצווה בפני עצמה, כתב בזהר הרקיע לרשב"ץ[יג] שהעיר מדוע לא נמנתה מצוות הפרשת תרומה בתור מצווה בפני עצמה, והמצווה שנמנית היא לתת תרומה לכהן, וביאר שכיון שאינו מפורש בפסוקים התורה, אי אפשר למנותו בתור מצווה בפני עצמה.

ביכורים קודם עצרת

על פי המחלוקת היסודית הזאת בין הרמב"ם לרס"ג במניין מצוות ביכורים, נוכל לבאר הלכה נוספת ברמב"ם[יד] אין מביאין ביכורים קודם לעצרת שנאמר וחג הקציר ביכורי מעשיך, ואם הביא אין מקבלין ממנו אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת ויקרא עליהן.

ומקור הדברים בירושלמי סוף מסכת חלה, אך דברי הירושלמי שם אינם תואמים לדברי הרמב"ם. שנינו בחלה שם אנשי הר צבועים הביאו ביכורים קודם לעצרת ולא קבלו מהם מפני שהכתוב שבתורה וחג הקציר ביכורי מעשיך וגו'. ומקשה הירושלמי מהמשנה במנחות שאין מביאין ביכורים ומנחות מן החדש קודם לשתי הלחם, ואם הביא כשר. ומשני הגמרא, דשנייא ההיא [ביכורים] מעשה שהדבר מסויים שמא יקבע הדבר חובה עכ"ל.

אבל פסק הרמב"ם שאם הביא אין מקבלין הימנו אינו מובן, שהרי מפורש במנחות שאם הביא כשר, ואין לומר, שכוונת המשנה במנחות שאם הביא לבית המקדש וקבלו ממנו והניפו לפני חג השבועות,

---

[יב] וראה באיוב שם פירוש הראב"ע והרמב"ן, בברכות (נח, ב) כתוב בזה"ל "מאי כימה אמר שמואל כמאה כוכבי, אמרי לה דמכנפי (שהם מקובצים וסמוכים זה לזה), ואמרי לה דמבדרן (שהם פזורים)", וראה בפירוש רש"י כי כוונת השאלה "מאי כימה" על "כחה של כימה 'לגבי השפעת גרמי השמיים על בישול הפירות, ידוע שהשמש והירח מבשלים את הפירות כמו שנאמר בפרשת וזאת הברכה 'ממגד תבואות שמש ומגד גרש ירחים', ופירש רש"י, שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות, ויש פירות שהלבנה מבשלתן ואלו הם קישואין ודילועין עכ"ל, אבל הרס"ג בפירושו ייחס את השפעת הירח על ההבשלה, לזרעים וכלשונו: ומגדנות התבואות השמשיות ומגדנות הזרעונים הירחיים'. כלומר יש מיני תבואה שהשמש מבשלת אותן, ויש מיני זרעונים ירחיים, כלומר מיני זרעים אותם יש לזרוע בתחילת החודש [זריחת הלבנה] וכדומה.

[יג] מ"ע קנ"ו.

[יד] פ"ב הל' ו.

אז בדיעבד הביכורים כשרים, אבל לכתחילה אין מקבלין ממנו את הביכורים, דאם כן קושיית הגמרא מאנשי הר צבועים והתירוץ שלה אינו מובן, כי היתה צריכה לתרץ לכתחילה אין מקבלין ואם הביא והניף וכו' כשר.

מה קובע לביכורים

אלא יש לבאר את הסוגיא ע"פ מחלוקת הרס"ג והרמב"ם במניין המצוות, רס"ג סובר שמחשבה בשעת ההפרשה קובעת איזה מין ביכורים יהיו אלו, ואם הפריש על מנת להביא לפני חג שבועות, אזי אי אפשר להביא את הביכורים לאחר שבועות, שהרי הם הופרשו על מנת להביא לפני שבועות, אם כן אנשי הר צבועים הפרישו על מנת להביא לפני עצרת, כמו שאכן עשו למעשה, ולכן לא יכלו להמתין עם הביכורים עד לאחר עצרת, משום שהביכורים הופרשו על מנת להביא לפני כן.

אם כן מי שהביא ביכורים קודם עצרת, חייבים לאפשר לו להביא אותם לפני עצרת, כי אחרת הביכורים יידחו[טו] והוי כדיעבד, כמו המשנה במנחות שכשר, לכן הקשה הירושלמי מהסוגיא במנחות על המשנה בחלה, מדוע לא קבלו מהם, הרי הוי כדיעבד, והם כשרים קודם עצרת, ומתרץ שמדרבנן לא קיבלו שמא יקבע הדבר חובה.

אבל הרמב"ם לשיטתו, שאין מחשבת ההפרשה קובעת את דין הביכורים, לכן אף שחשב להביא לפני עצרת, אין הביכורים נדחים אם הובאו לאחר עצרת, ולכן לעולם אין מקבלים מהם לפני עצרת, אלא יביאו את הביכורים רק לאחר עצרת.

[טו] כן כתב הר"ש סיריליו בביכורים (ז ע"א ד"ה לא ישלחם) שבכהאי גוונא שנדחו מקריאה, הרי דינם להירקב, וע"ע בדרך אמונה בביאור הלכה פ"ד הל' ח ד"ה הפריש ביכורים.

הרה"ג רבי נתנאל ניר שליט"א

ראש חבורת 'הלכות טהרה'

מעלת התורה - בתלמוד

במשנה במסכת אבות (פ"ו מ"ה) נאמר בזה"ל: גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים **מעלות** והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה **דברים** - בתלמוד, וכו'... ע"כ.

- ונחקור מה ביאורו של אותו קנין ראשון שנקרא תלמוד.
- אך קודם לכן יש לתת את הלב על כך שאם המשנה הקבילה בין המלכות והכהונה לתורה, בודאי שיש קשר בין גדרי המעלות, וצ"ב מהו אותו קשר.
- **ועוד יש להבחין** כי בתחילה פתח בלשון 'מעלות' ולבסוף סיים בלשון 'דברים'.

מעלת המלך - תלמוד

ומנה רבי מתתיה היצהרי את מעלות המלך, ואצטט חלק מהן: כותב שני ספרי תורה - האחת בית גנזיו, והשניה תמיד עמו. יוצא למלחמה והוא עמו. נכנס ויושב והוא עמו. כ"ח, **מסב הוא עמו, שנאמר** (דברים יז יט) **והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו,** עכ"ל. הרי שאחת ממעלות המלכות היא שיקרא המלך בספר התורה כל ימיו.

וצ"ב מהי אותה מעלת המלך שקורא בתורה כל ימי חייו ובשלמא היית קובע כי מעלת המלך היא שיוכתר בנתינת כתר מלכות על ראשו ניחא, אך חיוב המלך בפעולה תדירה ושגרתית מה מעלה יש בה אלא מוכרח כי ראשית צריך להבין מהן אותן המעלות, **ולכאורה היה נראה לבאר** כי הם מלשון **מדריגה** שבה עולים מעלה אחר מעלה ע"מ להגיע לתכלית, והמעלות אינם ביטוי לשלמות אלא 'הוראות הגעה' למלכות מושלמת ואמיתית וללמוד את חוקי ה' ע"מ שייטיב להנהיג את העם בדרך ישרה, ואכן המלך צריך לבנות את מדרגת מלכותו ע"י אותן מעלות חלקן שליליות כגון 'לא ירבה לו נשים סוסים וכסף וזהב וחלקן חיוביות כגון פעולת הדביקות בספר התורה - ואם לא כן ישב המלך על כסא מלכותו אך מלכותו ריקה מתוכן ונבובה, אך באמת צ"ב מדוע חייבה התורה את המלך לקרוא בספר התורה כל ימי חייו ובשלמא להורות לו ללמוד היטב את משפטי התורה ע"מ שידע לשפוט בצדק אך מה יוסיף עוד שינון של פרשה או ספר לשלימות המלכות - ועל כרחך שיש בחובות המלך שני סוגי תלמוד - האחד שמטרתו ללמוד ע"מ לדעת ועוד אחד שתכליתו ללמוד 'לימוד תדירי'.

מעלה - 'שלימות' או 'היכי תימצי'

והרואה יראה דברים בגו, וצריך להרחיב ולבאר כי יש במילה **'מעלה'** שני ביאורים:

הביאור הראשון: **שלימות** - כגון אדם שיש לו בית גדול הוא כעת שלם בענין המגורים ואינו צריך לשאוף למגורים, וא"כ הביאור של מעלה הוא 'הגעה ליעד' ואף ישנו ביטוי **'איש רם מעלה'.**

והביאור השני: **מדריגה** - כמו 'חמש עשרה מעלות' דהיינו ע"מ להגיע למטרה מסויימת עלך לעשות סדר פעולות מסויים שכל אחת מהן נקראת מדריגה ואחר שפעלת את אותן הפעולות והשגת את מבוקשך - אין שום מעליותא באותן המדריגות ולדוגמא אדם הרוצה לבנות בית עליו להוועד עם קבלן ופועלים, ללמוד ולהבין באיכות החומרים והבניה, להיות חרוץ ואחראי בתכנון אך אחר שנבנה הבית בחכמה אין שום מעלה באלו התכונות שסיגל לעצמו - אבל לולי אותן התכונות לא היה ביתו בנוי בטוב טעם.

חידוש עצום - הא והא איתא

ורציתי לחדש כי מדריגת התלמוד היא משלבת את שני הפירושים גם יחד ברור שע"מ לקנות תורה עלינו ללמוד, וא"כ זוהי מדריגה ע"מ להגיע ליעד אך אחר שאדם קנה חכמה ולכאורה הוא כבר במדריגת 'חכם' שאינו צריך לאותו שלב בחייו שנקרא תלמוד - נפתח בפניו 'מסלול חדש' שהוא אינו 'בונוס' אלא מערער על כל השלימות הראשונה שקנה ואם לא ישתלם באותו מסלול ממילא אבדה אותה שלימות שקנה קודם בדמי עמל של תלמודו, וא"כ ע"מ לשמור על אותה שלימות עליו להמשיך ללמוד כמדריגה.

ונמצא כי התלמוד בתחילתו הוא מדריגה להשיג שלימות אבל אחר שהשיג חכמה חייב ללמוד כמדריגה ע"מ לשמר את חכמתו שכבר קנה.

וזו מעלת התורה שאינה 'כלי עבודה' אלא דרך שעל ידה נשמת האדם נקשרת ונכרכת במקורה וזה רצון הבורא ממנו, וממילא הדרישה של התורה היא להיות במציאות תדירה של תלמוד וזה בשני פנים:

- לעצם תחזוק הקשר הרוחני של הנשמה עם הבורא.
- שבכל פעם המדריגה החדשה עמוקה הרבה יותר מהראשונה.

ושתי ההבנות גנוזות במילה 'תלמוד':

- הלימוד התדירי - תלמד לימוד.
- ההבנה וההעמקה - מה תלמוד לומר.

הלימוד התדירי בא ללמד את האדם כי אין די בלהגיע להבנה בסיסית ועי"ז לרכוש מעלה ומדריגה כדוגמת 'שאר חכמות' כגון רפואה למד נבחן ונקרא 'רופא' למד נבחן ונקרא 'מהנדס', ואין צורך להעמיק ולהרחיב, אמנם בלימוד התורה הדרישה הראשונה והבסיסית: תלמד כל חייך, תהיה במציאות של 'תלמוד' גם אם למדת גם אם כבר אתה יודע עליך להמשיך לקרוא ע"מ להטמיע בלבבך כי המטרה אינה להשיג 'מעמד' ע"י הלימוד ואחר שקנית חכמה אינך צריך יותר למדרגת התלמוד **אלא המדרגה שקנית תוביל אותך לשער הכניסה אל המדרגה הבאה**, ואפילו אם לא תצליח להבין ולהעמיק **הקשר התמידי עם התורה ישמור על הקשר ההדוק שבין הנשמה לבורא יתברך.**

וזה סוד הענין לגבי קריאת המלך בספר התורה "וקרא בו.... למען ילמד" הקריאה והלימוד של הדברים הפשוטים צריך להיות במגמה להבין את הדברים הכמוסים.

והלימוד הוא אוגד וקושר את נשמת המלך בבורא "למען ילמד ליראה את ה' אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החוקים האלה לעשותם" הלימוד מוביל את האדם ליראה את ה' לעבדו ולשמור את מצותיו.

זהו עומק דרשת חכמים **'משנה התורה'** שצריך שיהיו למלך שני ספרי תורה האחת בבית גנזיו ואחת שנמצאת עמו - שהאדם צריך לתת דעתו שאמנם התורה אחוזה וחבוקה בחיקו אך יש עוד חלקים עצומים בתורה שעדיין גנוזים וחתומים - וישאף כל ימיו להגיע אל אותה תורה.

במילות התורה הכל נמצא רק צריך לדעת איך לקרוא, יש את פשטי המילים, ויש את י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם ומעבר לכל זה קיימים מעמקי הסוד הגנוזים בה, ויש עוד נקודה והביאה החת"ס בתורת משה וז"ל: וקרא בו כל ימי חייו פי' בס"ת יקרא כל קורות של ימי חייו, ע"כ. ולפ"ז מבוארת סתירה דקדוקית בפסוק "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" שבתחילה פתח בלשון נקיבה 'והיתה עמו' ומיד אח"כ מכנה בלשון זכר 'וקרא בו' ולפ"ד החת"ס נפלא מאד: וקרא בו - בתוככי לבו של המלך שידע היאך להנהיג את עצמו ע"פ רוח ורצון התורה.

מעלות או דברים

בקניני המלכות יש דברים שהם מדריגה ויש שהם שלימות ולכן הגדירה המשנה בלשון שהוא כולל לשניהם 'מעלה' אך בקניני התורה המעלות הן דרישה עצמית ולכן ההגדרה חדשה 'דברים' שהם מלשון 'דיבורים' חפצים הנבראים ע"י האדם עצמו לאפוקי במלכות ובכהונה שיש מעלות הם שמעצם לידתו כגון 'ולא יהיה בו מום', ובמלכות יש מעלות שלא תלויות בו אלא דוקא מופנות לאחרים כגון אין יושבין על כסאו... אך קניני התורה הם פעולות שנעשות ונוצרות ע"י האדם עצמו והוא צריך לשמרם ללא הפסקה ולהתמיד בהם - **וע"פ יסוד מחודש זה מתחזקת התורה מהכהונה והמלכות** לא רק במספר הפעולות שצריך לקנותה שבכהונה עשרים וארבע, ובמלכות שלשים ובתורה ארבעים ושמונה אלא גם ובעיקר **במהות הפעולות** - שבכהונה ומלכות המעלות חיצוניות אך בתורה הן פעולות פנימיות ולכן נקראו 'דברים'.

לסיכום - מה תלמוד לומר...

- המעלה 'תלמוד' משותפת גם למלך וגם לתלמיד חכם.
- פירוש המעלה תלמוד הוא 'ללמוד' ואפשר להבינה בכמה פנים: הראשון ללמוד ע"מ לקבל ידע ראשוני, והשני להעמיק, אך גם אם לא תצליח לקנות עומק עכ"ז עליך ללמוד ע"מ לשמר את החיבור הרוחני שנוצר ע"י עצם הלימוד.
- המעלה בתורה היא רק דרך, 'היכי תימצי' לקנות קנין שהוא בעצם 'דבר מושלם' 'תכלית' ואף שהמעלה לעולם אינה הדבר השלם עצמו עכ"ז כל קיום ושימור השלימות תלוי ועומד בהמשך פעילותה של אותה מדריגה.
- רוב מעלות המלכות והכהונה הם מעלות חיצוניות דהיינו יחסם של אנשים אל המלך, או תכונות טבעיות של הכהן, אך בתלמיד חכם המעלות הן תלויות רק בעבודה עצמית מתמידה.
- התורה גדולה מהכהונה והמלכות בתרתי - גם במספר הפעולות לקניתה שבכהונה כ"ד ובמלכות ל' ובתורה מ"ח, אך יתירה מהם התוה"ק במהות הפעולות לקנייתה שהם 'פעולות פנימיות' שנקראות דברים לעומת רוב קניני הכהונה והמלכות שהם 'פעולות חיצוניות' ונקראו רק 'מעלות'.
- עלינו להתבונן בסיפורי התורה ע"מ למצוא את הדרך הנכונה לחיות בה את חיינו אנו, ברגע זה ובשעה זו - וזה נקבל ע"י סייעתא דשמיא מיוחדת של קדושת עסק התורה והתבוננות בתהלוכות, הנהגות והחלטות האבות, הנביאים ושאר רועי ישראל.

הרה"ג רבי שמעון גבריאל כי טוב שליט"א

ראש חבורת 'מידה שלימה'

קניני תורה - 'במיעוט דרך ארץ ובמיעוט תענוג'

סור מרע ועשה טוב

במ"ח הקניינים ישנם כאלו שהם בחינת 'סור מרע', למשל 'אינו מחזיק טובה לעצמו', 'אינו שמח בהוראה' ו'אינו מגיס לבו בתלמודו', ישנם שהם בבחינת 'עשה טוב' כגון 'בתלמוד' 'בשמיעת האוזן' וכן רוב הקניינים, וישנם כאלו ממוצעים כמו הקניינים שנעסוק בהם היום שיש בהם גם סור מרע וגם עשה טוב, שמיעוטם טוב וריבויים רע, כגון 'במיעוט שינה, במיעוט סחורה, שיחה, תענוג ודרך ארץ'.

'דרך ארץ' - מהי

"במיעוט דרך ארץ" אמנם יש הגורסים במשנה 'בדרך ארץ'[טז] ולא 'במיעוט ד"א' אך הגירסא המופיעה ברוב הספרים 'במיעוט ד"א', וזה תלוי למה מתכוין התנא במושג 'דרך ארץ', או מלאכה ומשא ומתן או תיקון המידות או תשמיש.

לשלשתם מצינו מקור בחז"ל: א. **בפרק ב משנה ב' נאמר רבן גמליאל בנו של ר"י הנשיא אומר יפה ת"ת עם ד"א שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגו'** וכפי שפירשו שם הראשונים ע"פ ברכות לה: הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידם, ויש בדרך ארץ זו ג' תועליות: 1. שלא יבוא לידי חמדה וגזילה. 2. שלא יבא לידי בטלה ושיעמום כשאינו לומד 3. שיגיעת המלאכה מבטלת ממנו יצה"ר.

כפירוש זה נראה שפירש רש"י אצלינו שכ' במיעוט ד"א שלא יהיה מצוי עם בנ"א בשוק[יז]. ב. **מצינו בסוף פרק ג' שם איתא א"ר אלעזר בן עזריה אם אין תורה אין דרך ארץ ואם אין ד"א אין תורה**[יח] ושם כתב רבינו יונה שהכוונה לנימוסים ותיקון המידות (וכעין האמור בברכות כב. 'הלכות דרך ארץ' כגון נימוסי סעודה שאינם דברי תורה ממש וא"צ טבילה לבעל קרי לעסוק בהם). ג. עניין תשה"מ כמ"ש בהגדה של פסח **וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ.** וכן פי' כאן החסיד יעב"ץ ועוד מפרשים.

סיבת המיעוט וענינו

א"כ למה 'מיעוט'?[יט] יתכן לפרש ע"פ ג' פירושים הנ"ל - לפי' א' הנוגע למלאכה - פשוט הוא, דבעינן שתהא תורתו קבע מלאכתו עראי כפי שהזהירו חז"ל בכמה מקומות באבות, ולפי' ב' הנוגע לנימוסים

[טז] גי' מהר"ל בספרו דרך החיים ועוד.

[יז] ויש להבחין בין זה לקניין של 'מיעוט סחורה' עי' במפרשים שעמדו על זה.

[יח] ואגב המאמר השגור 'דרך ארץ קדמה לתורה' מקורו במדרש רבה פרשת צו פרשה ט אות ג 'דאמר רבי ישמעאל בר רב נחמן עשרים ושתה דורות קדמה דרך ארץ את התורה, הדא הוא דכתיב לשמור את דרך עץ החיים, דרך - זו דרך ארץ ואחר כך עץ החיים – זו תורה'. ושם לכאו' הכוונה לישובו של עולם.

[יט] לגיר' רוב הספרים כנ"ל.

והלכות ד"א שזה בעצם עסק לימוד המוסר ותיקון המידות- יתכן לפרש ד'מיעוט' היינו במובן של הזמן המוקדש לכך, וכמ"ש הרוח חיים בתחילת ספרו[כ] ע"פ הגמ' בשבת[כא] במשל הכנסת החיטים לעלייה, דקב חומטים לכור חטים משתוה לשיעור חמש דקות מוסר וירא"ש לפני ט"ו שעות של לימוד. ולפי' ג' הנוגע למצות עונה- פשוט שצריך למעט, שכן תקן עזרא (ברכות כב.) שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים, ואע"פ שריבוי התשמיש אינו טוב לכל אדם, מ"מ נמנה כאן כקניין של תורה, כי לת"ח מזיק יותר, גם כנ"ל, וגם מצד הגוף, שכיון שהתורה מתשת כח, אם גם ירבה בתשמיש, יותר תתיש כחו ויסתכן ח"ו (החסיד יעב"ץ).

יחסי גומלין

ב. במיעוט תענוג. דהיינו מעלת הפרישות, ויש כאן דבר מעניין - שבשני קניינים אלו יש מעין 'יחסי גומלין' דהיינו שהקניין נצרך לתורה והתורה נצרכת לקניין, שהרי על דרך ארץ אמרו[כב] אם אין תורה אין ד"א ואם אין ד"א אין תורה, וכיו"ב מצינו במעלת הפרישות, שהפרישות מתענוגים נצרכת לתורה, וכמו"כ התורה מביאה לפרישות, שהרי היא מביאה לזהירות המביאה לזריזות המביאה לנקיות המביאה לפרישות כמאמרו המפורסם של רבי פנחס בן יאיר.

וגם שני קניינים אלו כשם שהם קניינים לתורה כך הם בפנ"ע עניינים שצריך עבודת חיים להשיגם: תיקון המידות הוא עניין נשגב שכ' הגר"א במשלי שכל ימיו צריך האדם לעמול בו, וכן הפרישות היא מעלה שצריכה לימוד ועבודה רבה ויש פרק שלם במס"י בדרכי קניית הפרישות. ונעתיק כאן קצת מאמרי חז"ל וכמה הדרכות מגדולי הדורות איך משיגים את זה.

מעלת הפרישות

אמרו חז"ל בתנא דבי אליהו פכ"ו[כג] עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו. ובחוה"ל האריך בזה בשער הפרישות וזה לשונו שם בפרק ב' 'אך צורך אנשי התורה לנהוג בפרישות הוא, שכוונת התורה להמשיל השכל בכל תאוות הנפש ולהגבירו עליהם. ומן הידוע כי הגברת התאווה על השכל היא ראש כל חטאת וסיבת כל גנות.

ולא נטה עם זה אל העולם, עד שנטו מן התורה, והשיאם היצר להניח ישוב עולם הצלתם, ונטות בהם מדרך אבותיהם, אשר היה די הצורך בעולם והספק ממנו, ולהסתפק בדבר המספיק לחיות בו'.

לדבריו מובן מדוע הקניין הזה כ"כ נחוץ ללימוד התורה, שהשאלה הגדולה היא מי שולט התאוה או השכל, ומטרת הלימוד הוא להתקדש בקדושת התורה באופן שהשכל שהוא אור הנשמה יאיר את דרכו, וכשמשליט את תאוותו הוא אינו נותן לשכל לקחת פיקוד ואז כל המטרה מתפספסת.

[כ] אבות פ"א מ"א.

[כא] לא ע"א.

[כב] פ"ג כנ"ל.

[כג] הובא במס"י פי"ג עיין שם היטב.

המיעוט הנצרך

ואמנם צריך זהירות לא להקצין בכך, כפי שהקדמנו ש'מיעוטו טוב' וא"א (לאדם מן השורה עכ"פ) לסגף עצמו ביותר ולמנוע מתענוגים כי זה חשוב לישוב הדעת ולהצליח במשימה, ורגש התענוג בריא לאדם וכשהוא במידה הנכונה יכול להיות כלי שרת לעבודת ה', וזה כולל כל מיני תענוגים, שאפילו צימר במירון או וופל בלגי למשל יכול להיות מסייע חשוב שמדרבן את האדם לשמור על רציפות בלימוד כידוע.

וידועים דברי הראב"ד בשער הקדושה שהדריך אותנו בעניין זה בדברים ברורים, ונעתיק קצת מלשונו 'ואני רואה הגדר הגדול והשמור והמעולה והדרך הטוב להכנעת היצר הוא רעבון הנפש ממעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה, רק שיהנה מן הריח הטוב ורחיצת החמין לפי שהחמין ערבים עליו והמאכל המעט שיאכל יהא מתוקן ומתובל יפה, בעבור אשר יערב עליו ותהיה נפשו מקבלתו ומתפייסת במועט ממנו.

ולעולם יניח מעט מכדי צרכו ומהשלמת תאותו, ולא ישתה יין כי אם מזוג יפה כדי שלא תיטרף דעתו עליו, וע"ז אמרו רבותינו[כד] סעודה שהנאתך הימנה משוך ידך הימנה, ושתי תקנות גדולות יש בעניין הזה, האחת שלא תזיקנו אכילתו, והשנית כי היא כניעת היצר ושברון התאוה, וכמו שאמרו בסעודה כן הדרך לכל הנאות העולם ותענוגיו שלא ימלא האדם מהן כל תאותו' עכ"ל.

ה' יזכנו לשום אורחותינו כהוגן לעמול על התורה ועל קנייניה ולזכות להיות מוכתר בכתרה של תורה אכי"ר.

[כד] גיטין ע ע"א.

הרה"ג רבי אהרון ליפשיץ שליט"א

ראש חבורת 'סוגיות בעיון'

בין אדם לחברו - דרך חיים

והלכת בדרכיו

אנו עומדים בימי הספירה שבהם עם ישראל מתחזק בעניינים של בין אדם לחברו הן בגלל מעלת הימים ימי ההכנה למתן תורה והן מחמת פטירתם של תלמידי ר' עקיבא והזמן גרמא ללמוד מצוה שהיא לכאורה היסודית ביותר בתורה, המצוה שהיא כלל למצוות רבות נוספות, המצוה שמקיפה את כל חיי האדם, מצות "והלכת בדרכיו", ללכת בדרכי ה'.

פסוקים רבים נאמרו בתורה על המצוה הזו - כולם בספר דברים "והלכת בדרכיו" "אחרי ה' אלקיכם תלכו" "ללכת בכל דרכיו".

כשאנו קוראים את הפסוקים הללו בתורה אנו כלל לא מתייחסים עליהם כציוויים מעשיים, מה שייך ללכת בדרכי ה' הלא הקב"ה נבדל מעמנו מרחק שאין לנו תפיסה בו כלל? ומהיכן נדע מה הם דרכיו והליכותיו? אך אכן הפסוק טעון ביאור מה המושג של דרכי ה'?

מידותיו של הקב"ה

במדרשים ובגמרות כבר התייחסו לשאלה זו, וזה לשונם: "בשעה שאמר משה לישראל אחרי ה' אלהיכם תלכו[כה] וחוזר ואומר ללכת בדרכיו, אמרו לו מי יוכל ללכת בדרכיו, והכתיב[כו] ה' בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו, וכתיב[כז] בים דרכך ושבילך במים רבים ועקבותיך לא נודעו וכתיב[כח] אש לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד אמר להם משה לישראל, דרכיו חסד ואמת וגמילות חסדים.

כך גם בגמרא סוטה[כט] "אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא".

וכך פירש הרמב"ם בספר המצוות וביד החזקה את מהות המצוה, שנחזק בקרבנו את תכונות הרחמנות הנדיבות הענוה הקדושה והחסידות שהם כולם דרכי הקב"ה שבהם הוא מנהיג את העולם.

והמצוה הזו, היא יסוד נתינת התורה לעם ישראל. הדבר היחיד אותו מזכיר הקב"ה ביחס לאברהם אבינו הוא העניין הזה "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" כלומר אהבת הקב"ה לאברהם אבינו הוא, על הליכתו בדרך ה' והחינוך לבניו אחריו ללכת בדרכיו.

[כה] דברים יג.

[כו] נחום א.

[כז] תהלים עז.

[כח] תהלים נ.

[כט] יד ע"ב.

ידיעת ה' - רוממות

ירמיה הנביא אומר לכלל ישראל "אל יתהלל חכם בחכמתו אל יתהלל עשיר בעושרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאום ה' " - זה הלא בלתי נתפס מה שנכתב כאן, "באלה חפצתי" מה זה אומר? שזה התכלית של קיום העולם, שילכו בדרכי!!

אנשים מחפשים ריגושים רוחניים ורוממות אלוקית ומתברר שהיא נמצאת בדרכי הצדקה והחסד, והיא היא ידיעת ה' יתעלה, הרד"ק מדגיש את הדברים מפסוק אחר בירמיה שם נאמר "הלא היא הדעת אותי נאום ה'" כלומר עשיית משפט וצדקה הם המה ידיעת ה' בעולם וז"ל "כי מעשה המשפט והצדקה הוא ידיעת האל... לפיכך פי' ואמר כי אני ה' עושה חסד, אלה הם דרכי ומדותי שאני מתנהג בהם בעולמי".

אכן מי שמתבונן בדברי חכמינו בכל הדורות, רואה מיד את המשקל אותו הם נתנו למצוות אלו, הרמב"ם במורה נבוכים כותב "כי תכלית מעלת האדם ההדמות בו יתעלה כפי היכולת, כלומר שנדמה פעולתנו כפעולותיו, כמו שבארו בפ' קדושים תהיו, אמרו מה הוא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא רחום אף אתה היה רחום".

גם ר' משה קורדובירו הקדיש את ספרו "תומר דבורה" לעניין הזה והוא פותח את ספרו בלשון הזה "האדם ראוי שידמה לקונו ואז יהיה בסוד הצורה העליונה צלם ודמות, שאילו ידומה בגופו ולא בפעולות הרי הוא מכזיב הצורה ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים, שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה דמות תבנית אבריו ובפעולות לא ידמה לקונו".

מצוות שבין אדם לחבירו

ההבנה הזו נותנת משמעות אחרת לחלוטין לכל אשכול המצוות של בין אדם לחברו, יש את מצוות המועדים, מצוות לימוד תורה תפילה וברכת המזון וכן מצוות הקרבנות, שזה הכל קשר עם ה', אלו המצוות ששייכות לעבודת ה', והם המצוות החזקות שמייחדות אותנו כיהודים בסדר היום שלנו, בתפיסת החיים הרגילה שלנו זה נמצא בראש הפירמידה, מתחת לזה יש את המצוות שבין אדם לחבירו, שהם איסורי גזל הונאה ועושק מצד אחד, וחסד צדקה והשבת אבידה מהצד השני, המצוות הללו נתפסות באינטואיציה שלנו כדבר טכני שצריך להסדיר אותו.

הרי כל אחד מבין שצריך לנהל את היחסים האנושיים של כלל האנושות שחיים כאן יחד, האם האחד יגזול מהשני? איש את רעהו חיים בלעו? ואכן על זה אמרו חז"ל הוי מתפלל לשלומה של מלכות, לכן אסור לגנוב אסור לגזול אחד מהשני, צריך להתנהג ביושר, אסור להונות אחד את השני במקח וממכר וכו', כל הדברים הללו נכללים אצלנו בהסדרת יחסי החברה. גם הטוב שאנו רגילים לעשות, לפעמים נובע בתת הכרה מהגישה הזו שכך החיים הכי נוחים והכי ראויים להיות, והראיה שגם הגויים יש אצלם מוסר של איסור גזילה וכו' ויש אצלם את המציאות של חסד ברמה כזו או אחרת.

התפיסה הזו גורמת לתוצאה בה יכול להיווצר מצב, שהיחס של יהודים כשרים ומופלגים לנושא של יושר או לנושא של צדקה וגמילות חסדים, עומדת בשורה אחת כאנשים פשוטים.

הדרך היחידה לעבוד על הנושא הזה הוא להבין את המקום האמיתי שלו בתורה, "מצוות שבין אדם לחברו" הם כלל לא מצוות לתועלת החבר, האם "מצוות שבגופו" הם מצוות שתועלתם לגוף? ודאי שלא! אופן הקיום שלהם הוא על ידי הגוף כמו תפילין ובריתמילה וכו', אך החובה היא כלפי הבורא.

אותו הדבר בדיוק הם המצוות שבין האדם לחברו, אינך עומד מול חברך החובה היא רק מול בורא כל עולמים והחבר הוא החפצא של מצוה בו עליך לקיים את המצוה. ידוע שכשרצו לעזור לחפץ חיים בהכנסת אורחים הוא התנגד נחרצות, "זה מצות נטילת לולב שלי, למה אתה חפץ לגזול לי את המצוה?!" הוא היה מגיב.

קיום המצוות ע"י קניין המידות

במצות והלכת בדרכיו מתבאר עומק נוסף, שהמצוה היא עצם המידות הטובות הישרות, והביטוי בפועל הוא רק על ידי החיבור עם החברה וכל ההתרחשויות שמזדמנות לידי האדם, ולכן רק על ידי קניין המידות הטובות ניתן להגיע לקיום המצוות המעשיות ברמה הראויה, אם יבקשו ממישהו למשך חמש דקות לקפוץ לזוז לנענע את כל גופו יתעייף מאד מהר ואילו כשאנו בעיצומה של שמחה אנו רוקדים ומפזזים, וקורצים בעינינו, ומנענעים את ידינו, ומרימים את רגלנו, ומחייכים בשפתותינו וללא כל מאמץ? כי אנו שמחים!!! השמחה היא החלק הפנימי של הנשמה, ומכאן ואילך כל השאר זה תוצאה מחויבת.

כשאומרים על אדם שהוא מאוד שמח, מה זה מבטא? זה מבטא דרך חיים, זה הדרך שלו. כשאנחנו רוצים לתאר מישהו, אומרים שדרכו היתה תמיד לעשות כך וכך, מדובר על מהלך חיים מסוים שמתלווה אליו בכל החיים של זה, והוא מוליד מעשים משתנים ומציאות חיים.

דרך ה' - דרך חיים

כך גם ההליכה בדרכי ה', המידות הטובות, הם דרך חיים שיוצרים מציאות, הדרך של הקב"ה זה לא מעשים, זה דרך זו מידה! כמו שיש מידת שמחה, כך יש מידת רחמים ומידת חנינה וזה המצוה שיש לנו מצות והלכת בדרכיו, המצוה הזו היא אמנם מצוה שבלב אבל היא השורש של כל המצוות המעשיות, שאנחנו לא רק נותנים צדקה לא רק נותנים הלוואה לא רק עוזרים לשני, אלא מלאים ברחמים וחנינה מבפנים, כלומר אנחנו משנים את המידה שלנו ואת הדרך חיים שלנו, זה מצות והלכת בדרכיו.

ולכן גם אחרי שהתורה מצוה אותנו את כל המצוות שבמעשה ושל בין אדם לחבירו התורה גם מוסיפה לנו "והלכת בדרכיו" שיש לנו מצוה ללכת בדרכי ה', שלא מספיק שאדם עושה את כל המעשים אלא זה צריך להגיע מתוכו.

ערך המעשה והתוצאה

יש לקיום המצוה הזו השלכה נוספת על אופן קיום המצוות של בין אדם לחברו.

המסילת ישרים[ל] מביא לגבי מידת החסידות, שיש מושג של משקל החסידות, וזה יסוד עצום ביחס לכל קיום המצוות מהסוג הזה שאינם הוראות ברורות של עשיה מוחלטת ומתוחמת בזמן ובכמות, כל המושג של ללכת בדרכי ה' מחייב לנהוג לפי ערך מסויים ולא עשיית מעשה מסויים, ובשביל זה לשקול כל מעשה שלנו לפי התוצאה שלו.

[ל] פרק כ'.

הגמ' מביאה שכשאדם נותן צדקה לעני שהוא מתבייש בזה אז הוא נענש, למה? כי הוא בייש אותו ברבים. ואדם שואל, רגע, אני הרי עשיתי צדקה? והתשובה, שהמידות הישרות והזכות מלמדות אותנו שהאדם הזה מעדיף שלא לקבל ושלא תבייש אותו קבל עם ועדה. דוגמא נוספת, לדבר לשון הרע, חיובי או שלילי? אם מישהו שאל אותי אם להעסיק אדם מסויים בעסק שלו, ואני יודע שהוא עצלן ומאחר תמיד וכו' והחלטתי להיות 'מחמיר' עברתי על 'לפני עור לא תתן מכשול', כלומר בכל מעשה שאני עושה צריך מצפן פנימי שהם המידות הטובות והרגישות לזולת למצבו ולהרגשתו בכל עת.

שיקול הדעת הנכון

הגמ' במועד קטן מביאה שר' ינאי היה מוסר שיעורים בישיבתו, היה תלמיד שהיה מקשה תדיר קושיות חזקות בשיעורים, אך בשבתא דריגלא שאז כל העם היה מגיע לשיעור היה נמנע מלהקשות, שמא לא ימצא תשובה ואז הוא יתבייש בפני רבים, אומרת הגמרא "קרי עליה ר' ינאי ושם דרך אראנו בישע אלוקים" הגמרא שם מבארת את הפסוק ושם דרך מלשון שומא, זה מי ששם ובוחן את דרכו בכל עת כיצד לנהוג.

כל המצוות הללו של המעשים הטובים, ואיסור הלבנת פנים, זה כל פעם שיקול הדעת להבין, מתי זה נכון ומתי לא, ואיך האדם יכול להגיע לשיקול הדעת הנכון? רק כשהוא הולך בדרכי ה' שיש לו את האינטואיציה של מידות טובות, כשהוא באמת מרחם על השני, אז הוא מרגיש מה נכון לעשות בכל שעה, שנזכה כולנו ללכת בדרכי ה' ולקיים את תכליתנו בעולם.

הרה"ג רבי ברוך מרלטקו שליט"א

ראש חבורת 'ירושלמי'

קניני תורה - "מיעוט שיחה מיעוט שינה"

ניצול הזמן

גבי קנינים אלה יש לנו הרבה מאמרי חז"ל בש"ס ובמדרשים, נביא מקצת מהם.

יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם (סנהדרין פרק ח).

דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו, מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר (ברכות ג:).

ולא רק דוד המלך ע"ה היה קם ללמוד באמצע הלילה, הכרנו גם גדולי ישראל בדורנו שנהגו כך.

שאלו תלמידיו את רבי זירא: במה הארכת ימים - אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ולא הרהרתי במבואות המטונפות, ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין כו' (מגילה כח.). רואים כאן מיעוט שיחה בצורה מופלאה.

נראה שהמכנה משותף לשני קנינים אלה זהו ניצול הזמן, הלא יש לנו 24 שעות ביממה ולא יותר, ולכן או שאנחנו מדברים או שלומדים, או שאנחנו ישנים או שלומדים - "פחות נייעס ויותר שטייגען".

הצורך בשיחה

מצד שני יש לשים לב שהמשנה כתבה "מיעוט" ולא כתבה "ביטול", כמובן שאדם אינו יכול ללא שינה, ועוד יותר חידוש שאדם אינו יכול ללא שיחה.

וביאר ה"תפארת ישראל" במיעוט שינה "דע"י רבוי שינה לא לבד שיפסיד הזמן, אלא גם יתישן שכלו, ויאבד חריצותו", אמנם גם פחות מהראוי ג"כ מזיק מאד לגוף ולנפש, ואמרו בשם הרמב"ם שהוא ישן ח' שעות בכל לילה, וסי' אז ישנתי אז ינוח לי, אולם זה רק קודם הגיעו לנ' שנה, אבל אח"כ שאין השחיקה שביסודות הגוף כ"כ גודל כבימי נעוריו, וא"צ אח"כ מנוח כ"כ רב, כתבו הטבעיים וביחוד הופלאנד דדי לו שישן בכל לילה ה' או ו' שעות.

ואפשר להוסיף מדברי בעל ה"אורחות צדיקים" בשער העצלות ז"ל "לא די לעצל שלא יגיע לידיעת התורה כיון שאינו עוסק בתורה כראוי, אלא אפילו מחמת העצלות מעלה בלבו סברות של טעות, כי העצל יורה היתר לעצמו ויאמר טוב לגוף המנוחה כדי שיתחזק, כי כשהאדם חזק הוא יכול לעשות יותר מן החלש. ומטה אזניו לדברים בטלים, ואומר שבזה יהא לבו פתוח. נמצא, שהעצלות גורמת שיחפש סברות לומר שעושה מצוה לבטל מן הלימוד. אף על פי שזאת הסברא היא אמת, שטוב לנוח כדי שיתחזק או לשמוע מילי דבדיחותא לפתוח הלב, זהו דוקא לאדם הזריז ועוסק בתורה, כי אין ככח אבנים כח האדם או עצמותיו כנחושת לטרוח תמיד, ופעמים צריך לנוח כדי שיתחזק, אבל העצל

מיישר זאת הסברא ונמשך אחריה עד שיתבטל מכל וכל. ולעולם בענין שיש בו טורח יעשה סברא לפי העצלות".

גבי מיעוט שיחה כתב ה"תפארת ישראל" "במיעוט שיחה דברים של מה בכך, ומיעוטו יפה לתורה, כדי שתנוח הנפש קצת עי"ז".

והגמ' בפסחים קיז ע"א מביאה כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחו רבנן, ולבסוף יתיב באימתא, ופתח בשמעתא.

מכל זה רואים שיש לבן אדם צורך נפשי גם בשיחה בטלה לפעמים.

ידיעת התורה מתוך הבנה

וראוי לצטט דברי הט"ז (אבה"ע סי' כה) "ודברים אלו אסמכתא אקרא שוא לכם משכימי קום וכו' דהיינו שיש ת"ח מנדדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה ויש ת"ח שישינים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה על כן אמר שוא לכם דהיינו בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה וממעטים שנתם זה בחנם כי כן יתן ה' לידידו שינה דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקדוש ברוך הוא חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו" וכו'.

ונראה לבאר את דברי הט"ז כך - מהי מצוות תלמוד תורה, ודאי שקיום המצווה מתבצע בזה שאדם יושב ולומד, אבל הנשמה והעיקר בתלמוד תורה זה לדעת מה שלומדים, שהרי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, ואם אין אדם מבין נכון את מה שלומד או שאין הלימוד בשלמות הרצויה, אז גם קיום המצוות נעשה באופן מעוות.

מכל הנ"ל נראה שכל אחד צריך למצוא לעצמו ולפי דרגתו את האיזון הנכון בין בעניני שינה ובין בעניני שיחה על מנת שמצות ת"ת תתקיים בצורה הכי נעלה ומועילה.

הרה"ג רבי משה רבינוביץ' שליט"א

מראשי חבורת 'קנין ש"ס'

תפקיד היצר

משכהו לביהמ"ד

ז"ל הגמ' בקידושין[לא] תנא דבי רבי ישמעאל "בני, אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח וכו' ".

לכאורה יש להבין, והרי היה עדיף שישאיר את היצה"ר בחוץ ולא יכניסהו לבית המדרש שהרי יפריע לו שם, א"כ, היה צ"ל "אם פגע בך.. זרקהו מחוץ לבית המדרש" תשאיר אותו בחוץ, מדוע ולשם מה להכניסו לבית המדרש?[לב]

ובפשט הדברים היה אפשר לומר שהביאור בדברי הגמרא הוא - "פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש" אל תתמודד עם היצה"ר מחוץ לביהמ"ד, שם זה המגרש שלו ושם ינצח אותך, לעומת זאת בביהמ"ד זהו המגרש שלך, שם אתה תנצח אותו.

יצר הרע - טוב מאד

אך עדיין קשה - מדוע א"כ למשוך אותו לביהמ"ד, היה צריך לומר "פגע בך מנוול זה ברח אתה לביהמ"ד" מדוע למשוך גם אותו.

ועוד קשה - הגמרא לעיל אומרת "הקב"ה אמר להם לישראל, בני, בראתי יצה"ר, בראתי לו תורה תבלין" לכאו' קשה היה צ"ל בראתי יצה"ר בראתי לו תורה שהיא סם המוות בשבילו, שע"י התורה הוא מתפוצץ ונימוח, כדברי הגמרא "אם ברזל הוא מתפוצץ, ואם אבן הוא נימוח" ומדוע אמר תורה תבלין והרי תפקידו של התבלין הוא למתק את הקדרה ולהשביח את התבשיל, וא"כ מה כאן בא להשביח.

עוד יש להקשות בדברי המדרש בבראשית רבה[לג] על הפסוק בבריאת העולם "והנה טוב מאד - טוב יצר טוב, טוב מאד יצה"ר" היתכן שיצה"ר נקרא טוב מאד.

השבח הבא ע"י היצר

אלא ביאור הדברים שהיצה"ר בפני עצמו הוא רע, כדברי הגמרא "קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראהו רע" שנא' "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", כאמור כשהוא בפני עצמו, אך כאשר היצה"ר נמצא בביהמ"ד ולוקחים אותו כדי להשביח ולמתק את התורה כדרך התבלין שממתק את הקדירה, דהיינו,

---

[לא] ל' ע"ב.

[לב] ואפשר לומר בדרך צחות "אם פגע בך מנוול זה (היצה"ר) משכהו לבית המדרש" - שכאשר יגיע לשם יברח מיד, או יותר נכון כשתכנס הוא מיד יברח, על דרך שאומרים בדרך צחות הנפרד מחברו לא יפרד ממנו אלא מתוך דבר הלכה, שכשאשר רוצה אדם להפטר מחברו שאינו מניחו ומבזבז את זמנו יתחיל לומר לו דברי תורה, ועי"ז כבר יפרד ממנו (שכבר יאמר אפרד ואלך...).

[לג] פיסקה ז.

שלולא היצה"ר "והנה טוב"- יצר טוב, אך כדי שיהיה טוב מאד, משובח, כתבלין המשביח את התבשיל, צריך למשוך את היצה"ר לביהמ"ד שיגביה את האדם וידחוף אותו להצליח קדימה.

הניגוד של היצה"ר - זה התבלין, כמו התבלין שבקדירה שהוא ניגוד למאכל ועי"ז הוא משתבח, כך היצה"ר משביח ומקדם את האדם ונותן לו את העונג והאושר בלימוד ודוחף אותו להתקדם קדימה ולהוסיף לקח ופלפול. שלולא היצה"ר היה האדם מגיע לבינוניות, אך להגיע לפסגות ולגבהים, לגדול ולצמוח בצורה עוצמתית בזה צריך את היצה"ר.

היצה"ר זה התאווה של האדם, ואדם צריך לשים את תאוותו ללימוד התורה, שבזה ימלא את כל תאוותו ויהיה בגדר "גרסה נפשי לתאבה", ומשמיה דהח"ח ז"ל הובא מעשה באחד ששאלו מה יעשה עם היצה"ר שרודף אותו ולא נותן לו מנוח, השיב לו הח"ח הנך בר מזל שיש לך יצה"ר, שכן לולא השפעתו הרעה והמכשולים הרבים שהוא מציב בדרכך, לא היה לחייך משמעות ומטרה.

כשם שהשעון פועל ע"י שני כוחות המנוגדים זל"ז שאחד מושך לצד אחד והשני לצד שכנגדו, ומתוך כך מסתובבים גלגלי השיניים והמחוגים על מתכונתם, כך פועלת נשמתו של אדם, ע"י היצר טוב והיצה"ר, שאחד מושך לצד הטוב והאחר לצד הרע, וע"י ב' כוחות אלו נוחל האדם את חיי העוה"ב.

הרב אליהו גדלביץ' שליט"א
חבורת 'קניין ש"ס'

ענין קרבן העומר ושייכותו למתן תורה

תכלית ספירת העומר

ידועים דברי החינוך בביאור תכליתה ומטרתה של ספירת העומר, ז"ל[לד]:

'ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא'.

דהיינו תכלית הספירה היא להביע את ההשתוקקות הרצון והציפיה של ישראל לקבלת התורה, ומשום כך סופרים את הימים ומציינים כל יום ויום, כיון שעצם המנין יש בו ביטוי לציפיה ולרצון להגיע אל הזמן המיוחל אליו אנו סופרים.

למעשה כבר בדברי הרמב"ם מצינו ביאור זה וז"ל במורה נבוכים [חלק ג פרק מג]:

"ושבועות הוא יום מתן תורה, ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו, כמי שממתין בו הנאמן שבאוהביו ושהוא מונה יום וגם השעות, וזאת היא סבת ספירת העומר מיום צאתנו ממצרים עד יום מתן תורה, שהוא היה הכונה והתכלית ביציאתם".

שייכות הספירה לעומר

והנה לשיטות הסוברים שתכלית הספירה היא יום מתן תורה הלוא הדבר פלא הוא, הרי בציווי התורה על הספירה לא מוזכרת כלל תכלית הספירה, ואדרבה נראה שהתורה תולה את הספירה בענין אחר לגמרי.

[לד] מצוה שו.

וכך מצווה התורה[לה]:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר וכו'... וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה וכו'.

התורה מצווה על הבאת קרבן העומר, ולכאו' כהמשך לזה מצווה התורה על הספירה והדגש הוא 'וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה', דהיינו תאריך הספירה הוא מיום הבאת קרבן העומר, לא רק שלא מוזכר כאן תכלית הספירה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד בו קבלנו את התורה, אלא לכאו' נראה שענין הספירה שייך לקרבן העומר, ומה ענינו של זה לציפיה למתן תורה.

אף נוסח הספירה בכל יום 'היום כך וכך ימים לעומר\בעומר' טעון ביאור, היתכן שכל מטרתנו בספירה להביע חפצנו הגדול להגיע ליום מתן תורה ונציין בכל יום כי היום כך וכך לעומר, ובפרט ששמה של הספירה מעיד על השייכות הברורה למצוות העומר - 'ספירת העומר'.

והנה החינוך בדבריו עמד על קושיה זו וכתב:

'ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו'.

אלא שזה גופא צ"ב מה ענין יש לתלות הספירה במה שנעשה באותו יום בו אנו מתחילים לספור, אם באמת אין קשר ושייכות בין הקרבת קרבן העומר לספירה עצמה, וכי רק מחמת שזה דבר שנעשה באותו יום תולים הספירה בו.

קרבן העומר

עוד יש לעיין - במפרשים נקרא קרבן זה 'קרבן העומר', ויש להתבונן, מהו הפשט בשם זה, הלוא עומר זוהי מידה, וכי היכן מצינו שהקרבן נקרא על שם המידה בה מביאים אותו, לשם המחשה וכי נקרא לקרבן 'קרבן הליטר' או קרבן הקילו', הרי בכל הקרבנות שם הקרבן היא מהותו - קרבן חטאת, קרבן אשם, קרבן נדבה וכדו', ומה הפשט בשם 'קרבן העומר'.

זכות ירושת הארץ

במדרש נאמר (ויקרא רבה פר' כח סימן ד פרשת אמור):

"ומאיזה זכות זכו ישראל לירש הארץ הוי אומר בזכות מצות העומר דכתיב גביה כי תבואו לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר".

והדבר פלא - הלוא ארץ ישראל הובטחה לישראל עוד בברית בין הבתרים, וכן ביציאה ממצרים 'והבאתי'.

[לה] ויקרא פרק כג, פרשת אמור.

צנצנת המן

מענין לענין לכאורה שלא באותו ענין.

הקב"ה מצווה את משרע"ה לקחת מהמן שירד במדבר לצנצנת למשמרת לדורותיכם:

'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:

ודרשו חז"ל 'לדורותיכם - בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם, למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן ואמר להם (ירמיהו ב לא) הדור אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו'.

לכאו' יש להתבונן- אם המטרה להזכיר להם את המן ואת האמונה בקב"ה שהוא המפרנס, לשם מה צריך לשמור צנצנת מימות משה רבינו ולהראותה להם, וכי לא די בכך שיזכיר להם, הלוא יודעים הם שהיה מן, וכי לא יאמינו לדבריו ללא הצנצנת, מהו הביאור בראיית צנצנת המן.

הכופרים בהשגחת ה'

ידועים דברי הרמב"ן בסוף פר' בא[לו] על הנהגת ה' בניסים הנסתרים והגלויים, בתחילת דבריו שם מונה הרמב"ן כמה וכמה סוגי כפירה וז"ל:

'ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות, הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ'.

דהיינו ישנם הכופרים לגמרי במציאות השי"ת, ישנם המודים בקיומו אך כופרים בידיעתו, ויש המודים בקיומו וידיעתו אך כופרים בהשגחתו הפרטית על כל אחד ואחד מברואי העולם.

ה'מן' - לימוד האמונה

והנה אחד הגורמים הגדולים ביותר אשר הוכיח מעל לכל ספק את מציאותו ידיעתו ובעיקר השגחתו הפרטית והמדוקדקת של הקב"ה על העולם והבריאה - 'ירידת המן'.

וביאור הדברים הוא שהרי על המן נאמר[לז]:

[לו] שמות פרק יג.

[לז] שמות פרק טז.

'זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ לָקָטוּ'.

ופי' רש"י שם:

'מספר נפשתיכם - כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת: המרבה והממעיט - יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם ומדדו בעומר, איש איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו, והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו':

לכאו' צ"ב מה החשיבות הגדולה ומה המטרה בנס זה, מה בכך שאחד הרבה והשני המעיט, ולא עוד אלא בהמשך נכתב 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר: וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה' [עי' רש"י 'ויותרו אנשים - דתן ואבירם'].

מהו טעם האיסור להותיר למחרת ומהי החומרה הגדולה בזה עד כדי כך שמה שנותר - 'וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ'.

השגחה פרטית בירידת המן

נראה פשוט, הנהגת הקב"ה בירידת המן היתה 'עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת' וכפירש"י 'כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגולת', דהיינו המן ירד בצורה מדוקדקת ומדויקת לכל בית אב לפי מספר הנפשות, לכל אחד היתה קצבת מחיה מדויקת לאותו היום, המן הוכיח את מציאות ה' יתברך, וכי הוא זן ומפרנס לכל, אך יותר מזה היה בירידת המן הוכחה ברורה על השגחתו הפרטית של הקב"ה על ברואיו, על הנהגה של מזון וחסד בדיוק לכל משפחה לפי צרכיה, ולכל אדם מידה מדויקת של עומר לגולגלת שהוכיחה שהקב"ה נמצא כאן ומשגיח ויודע היטב כמה היא המידה המספיקה לאדם זה לחיות.

נמצא שה'עומר לגולגולת' איננו רק אינפורמציה כמותית כמה ירד לכל אחד, אלא יש בו שיעור אמונה מאלף על השגחה פרטנית ומדוקדקת לכל אחד.

ממילא כשמצווה הקב"ה 'לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ' התכלית בזה היא לימוד האמונה וכפי שהתורה עצמה מציינת 'וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן ... לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם'[לח].

אמנם לימוד זה איננו רק מעצם ירידת המן אלא מהחשבון המדויק לכל אחד 'עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת', והנה המרבה או הממעיט מקלקלים בזה את כל לימוד האמונה הבא מה'מן', הם מפסידים את כל תכליתו של המן, וזהו האיסור 'אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר', וזוהי החומרה הגדולה שיש במעשה דתן ואבירם שהותירו מהמן, שכן בעצם מעשה זה העידו כפירה מוחלטת בכל מהותו לתכליתו של המן, עצם ה'דאגה' למחר היא סתירה מוחלטת לאמונה הבהירה שהקב"ה מכלכל ומחייה מידי יום ביומו לכל אחד מבני הבית באופן מדויק ומדוקדק ביותר.

[לח] דברים פרק ח פסוק ג.

ממילא - 'וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ' איננו עונש, אלא זו מציאות מתבקשת מעצם מהותו של המן שהינו אוכל יומי ואינו נשאר מיום ליום, כיון שבכל יום יש קצבת מחיה חדשה לכל אחד, המספיקה לו כדי חיותו להיום, אין צורך במן שנשאר מאתמול.

צנצנת המן - שמירת מידת העומר לדורות

עפ"י דברינו ענין הצנצנת מתבאר באופן נפלא 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם'.

הקב"ה לא מצווה רק להניח מן בצנצנת ולשומרו, אלא להניח בדווקא 'מלא העומר ממנו', כיון שהמטרה היא לשמר לא רק את עצם הלימוד שפרנסה וחיים מן השמיים, אלא ללמד לדורות את המסר העצום הנלמד ממידת העומר של המן, לזכור ולהזכיר לדורות הבאים שישאלו 'אם נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס', על שאלה זו יוציא להם ירמיהו הנביא את צנצנת המן ויאמר אתם ראו דבר ה', שמעו לא נאמר אלא ראו, ראו את הצנצנת הזו המכילה מידת עומר לגלגלת, דעו כי במידה זו שאתם רואים בצנצנת - בזה נתפרנסו אבותיכם, בזה התקיימו וחיו מידי יום בבטחון גמור בהשי"ת שימציא להם מזונם לכל יום ולכל אחד מבני הבית, מכאן תלמדו כי הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

קרבן העומר - לימוד האמונה בא"י

נמצא איפוא שתקופת ירידת המן היתה לישראל שיעור אמונה מאלף בהשגחה הפרטית והמדוקדקת של הקב"ה על ברואיו, והנה לאחר 40 שנה במדבר הגיע הזמן ונכנסים לא"י, כאן הכל עובר מהנהגה ניסית גלויה לדרכי הטבע והנהגה נסתרת.

כאן כבר האדם זורע חורש וקוצר, אדם משקיע כוחו ומרצו על מנת להביא אוכל לבני ביתו, ובמקרה כזה גדולה הסכנה כי ישכח האדם את בוראו, כוחו ועוצם ידו יטעו לבבו לחשוב כי הוא המפרנס והוא המקיים והמחייה את עצמו ואת בני ביתו.

במדבר היה את מידת העומר של המן אשר העניקה לכל אחד את המבט האמיתי והנכון, אך כעת בא"י כביכול נכנס האדם לתמונה, וסכנת הכפירה גדולה יותר, מה אפשר לעשות על מנת לשמר את ההכרה אותה לימדה אותנו מידת העומר של המן?!

מצווה התורה[לט] "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ... כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר וכו'... וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה" וכו'.

ראשית כל כשאתם קוצרים את היבול עליו עמלתם מצווים אתם להקריב את ראשית קצירכם אל הכהן, כמה להביא, באיזו מידה? - 'וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן', תביאו את אותה

[לט] ויקרא פרק כג, פרשת אמור.

המידה בה נתחנכתם בכל תקופת המדבר, המידה שהיתה בשבילכם גילוי על השגחתו הפרטית של הקב"ה על כל אחד את זה תביאו לביהמ"ק אל הכהן.

רק לאחר שתביאו קרבן זה ובכך תכירו כי כל עמלכם אינו אלא מתת יד ה' עליכם, תשובו אל ההכרה הבהירה כי הקב"ה זן ומפרנס ומכלכל כל אחד באופן פרטי ומדוקדק, כעת יותר לכם לאכול מן התבואה החדשה, כל עוד טרם הכרתם בכך אסורה עליכם התבואה החדשה, שכן אם תאכלוה ללא קרבן העומר, דהיינו ללא שתזכרו מי מכלכל ומחייה ומי מעניק לכל אדם את מחייתו היום-יומית סכנה גדולה היא שתגיעו לכפירה רח"ל.

אכילת מזון הארץ לאחר שביתת המן

דבר זה לכאו' מפורש בדברי הנביא[מ], יהושע:

"וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה,

וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא"

וכתב האלשיך שם "וישבת המן ממחרת באכלם מעבור הארץ וכו'. ראוי לשים לב. א. למה תלה שביתת המן באכילת מעבור הארץ. ב. ועוד אומרו ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא, כי הלא מכל שכן שאכלוה בשאר השנים, ומהו אומרו בשנה ההיא:

"ויתכן עשה להם הוא יתברך בזה כאשר עשה בעמוד אש וענן, כי לא היה מש עמוד הענן עד בא עמוד האש, כך לא הושבת המן עד אכלם מעבור הארץ. והוא כי ביום סלוק משה רבינו עליו השלום חדל מטר המן מן השמים, ומאשר לקטו ביום ההוא אכלו עד יום ט"ז בניסן. והנה לא יבצר מהיות תבואה בערבות מואב שהיו יכולים לאכול בין סילוק משה לט"ז בניסן, אלא שרצה הקדוש ברוך הוא שיבאו מקדש לקדש, ועד אכלם מעבור ארץ כנען שהוא בי"ז בניסן אחר העומר, בירך את המן שיתקיים לאכול ממנו עד אכלם כבר מעבור הארץ, ואחר כך הושבת. וזהו וישבת המן ממחרת באכלם מעבור הארץ. ומאז לא היה עוד לבני ישראל מן, לא ירד לא נאמר אלא לא היה, כי מאשר היה להם מיום סילוק משה רבינו עליו השלום לא נתקיים עוד ליזון ממנו. ולמה היה הדבר הזה, שלא הושבת ונתקיים על דרך נס כדי צורך כל ישראל ארבעים יום מה שלקטו ביום אחד, הלא הוא שעל ידי כך נמצא כי ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא, שנכנסו מקדושת המן ללחם הארץ, ולא אכלו בשנה ההיא ביני וביני מדגן ערבות מואב".

זהו אפוא הפשט בשם 'קרבן העומר', אין זו רק מידה מספרית של כמות הקרבן, אלא זוהי הגדרה בעצם מהותו ותכליתו של קרבן זה, קרבן העומר נועד להמשיך את ההכרה של ה'עומר לגלגלת' שהיתה במדבר, ורק לאחר שנקריב אותו נוכל לאכול מן התבואה החדשה, וכמשנ"ת.

ומבואר ג"כ דודאי שהארץ הובטחה לאבותינו, אך אם חלילה לא יחדירו את המסר מהעומר זה מסוכן ועלולים להכשל בכוחי ועוצם ידי, ולכן זו הזכות למעשה שעל ידה יכולים להיכנס.

[מ] יהושע פ"ה, יא - יב.

לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן

עפ"י דברים אלו נוכל לבאר את מאמר חז"ל הידוע "לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן".

הלוא לכאורה יש לעיין במאמר זה -

א. מה השייכות בין אוכלי המן לקבלת התורה.

ב. מי שלא היה מאוכלי המן כמונו לא יכול לקבלת תורה?!

אמנם עפ"י דברינו הדברים מתבארים באופן נפלא - והיינו שטענת ישראל "אם נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס" יש בה ממש, ובלי תשובה על טענה זו צודקים ישראל בטענתם שאינם יכולים לעסוק בתורה, וע"כ ירמיהו הוציא להם צנצנת המן ואמר להם 'ראו בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו', וזוהי תשובה ניצחת שהיות והקב"ה זן ומפרנס אל לכם לדאוג, ואם יעסקו ישראל בתורה הקב"ה יפרנסם כ"א כדי מחייתו.

לאוכלי המן יש את האמונה בפרנסה מה' ובהשגחתו הפרטית על כאו"א, וע"כ יכולים הם לקבל את התורה, נמצינו למדים שאחת מן ההכנות המרכזיות לקבל את התורה ביום מתן תורתנו היא החדרת האמונה של מידת העומר של המן, ואת"ל לסוברים שהספירה תכליתה הציפיה למתן תורה זוהי השייכות של הקרבת העומר כהכנה לקבלת התורה.

והדברים מפורשים בדברי הנצי"ב, ז"ל[מא] "ויאמר משה. לכל ישראל להודיעם מזה מוסר ותוכחה לשקידת התורה, שהרי לא ניתן המן אלא בשביל זה, כדתניא במכילתא לא ניתנה תורה אלא לאוכלי מן, ומש"ה אי' במ' תענית פרק א' [ט' א'] בשביל משה ירד המן, שמשה נתן נפשו שיהיו ישראל שוקדים בתורה כאשר יבואר בס' דברים. והוכיח לישראל מזה שצוה ה' להניח למשמרת מלא העומר להראות לדורות **כי הקדוש ברוך הוא מסייע למי שנותן נפשו לשקידת התורה, ואף על גב שאינו באופן נעלה כזה שיהיה מן יורד בנס נגלה, מ"מ השגחתו הפרטית ישנו בכל דור שלא יהיו מפריעים לשקידה, ומסירים ממנו בנס נסתר עול דרך ארץ, הוא עסק פרנסה**".

העומר - הכנה למתן תורה

מכאן נתנה ראש ונשובה לביאור ענינה של ספירת העומר, מידי יום סופרים אנו לעומר שעל ידו מחדירים אנו את ההכרה והאמונה בהשגחת השי"ת על כל ברואיו, ובפרט על לומדי התורה, ובכך מכשירים אנו את עצמנו להיות ראויים לקבל תורה, בכך כביכול הופכים אנו ל'אוכלי המן', ע"י ההכרה שלימד המן שאותה אנו מקיימים באמצעות קרבן העומר, ההכרה כי הקב"ה זן ומפרנס והרבה שלוחים לו למקום להכין מזון ליראיו.

ואולי יתכן לפרש שלכך רמז החינוך שכתב "ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו'.

[מא] העמק דבר שמות פר' בשלח טז, לב.

הרב דניאל טביב שליט"א

חבורת 'קנין ש"ס'

קניני תורה - "אוהב את התוכחות"

אהבת התוכחה - לשם מה

ביארו המפרשים ששמח כשמוכיחים אותו.

ובפשטות, התועלת לקנין התורה, שע"י התוכחה יכול הוא להתקדם, ולהתמקד בעבודה הנכונה לו.

אלא שצ"ע - שהרי עצם התועלת יכולה לבוא ע"י ההסכמה לשמוע את התוכחה, ומדוע צריך שאף יאהב אותה?

ומ"מ, אף לולי שנבאר מדוע ה'אהבה' נצרכת - זאת ודאי מוכח שבהעדר הרגשת אהבת התוכחה, א"א לקנות קניין תורה!! מבהיל!

צווי על אהבה - כיצד

עוד צ"ע - שהמציאות מראה, שאדם, אינו אוהב תוכחות, וכיון שכך טבעו, איך יש לצפות ממנו שיחליף טבעו ויתחיל לאהוב את מה שליבו אינו אוהב? (וכמו"כ שאר קניינים התלויים בלב).

אמנם זה יתבאר ע"פ דברי הרמב"ם[מב] בהקשר למצוות אהבת ה' - "בשעה שיתבונן במעשיו וברואיו וכו' מיד הוא אוהב" וכו' דהיינו, ע"י התבוננות ניתן להשפיע על הרגשת הלב.

מסקנה זו, אמורה היתה להוביל אותנו להתבוננות, ולעבודה על הרגשות הלב, מב' טעמים - א) לשם השגת קנייני הלב, ב) אף כדי שנשיג את שאר הקנינים, שהרי "הלב הוא המניע... והוא המקור שממנו נובעים הפעולות"[מג].

אך למעשה רבים ישארו עם המסקנה בלבד, ומדוע.

כוחו של רבי עקיבא

לתת תשובה אמיתית ומקיפה לשאלה זו - זו משימה קשה, אבל אפשר להתחיל מהסוף...

כלומר לבקש איזו עצה קלה וישימה, המתאימה לרובינו, אותה נוכל לתפוס בקלות, להתמקד בה ולחדור אט אט אל חדרי הלב, וכבר מצאנו לריב"ז שביקש מתלמידיו[מד] "צאו וראו איזוהי דרך ישרה

[מב] יסה"ת ב' ב'.

[מג] ל' הרע"ב אבות ב' ט'.

[מד] אבות ב' ט'.

שידבק בה האדם", ופירש התפא"י "שוטטו לפי כח ההמון, איזה וכו' שיזכה כמוכם", ועיי"ש בתוי"ט "במדה אחת להיות שלם בה וכו' ונקל אליו להשיג ממנה הטובות החשובות כולם"[מה].

בהקשר לנושא - נביא מהגמ' בסנהדרין[מו] אשר לכאורה מוכח משם, שר"ע הצטיין באהבת התוכחות.

הגמ' דנה עבור מי יש בשמיים ב' כסאות ומביאה הגמ' ברייתא, שר"ע ור"א נחלקים בדבר, אלא שקודם שר"א מביע דעתו, הוא מוכיח את ר"ע, "עקיבא, עד מתי אתה עושה שכינה חול"?!

ועוד ממשיכה הגמ', ומבררת אם ר"ע שינה דעתו, ולצורך כך מביאה ברייתא נוספת, בה נחלק ר"ע עם ראב"ע, ומוכח שם שחזר בו, אלא שאף ראב"ע לא הסתפק בעצם המח', והוסיף גם הוא להוכיח את ר"ע "עקיבא, מה לך אצל אגדה? כלך אצל נגעים ואהלות"[מז].

והנה, אם נוסיף לעיין במעשים המובאים בדברי חז"ל אודות ר"ע,[מח] נמצא שגדול היה ב'כוונת הלב', דהיינו, שכיון את רגשות ליבו, שירגישו ע"פ ידיעות האמת בלבד.

עוד רואים אנו שהחשיבו את גדלותו מאוד אצל גדולי דורו אף ביחס לדורו, (יבמות טז.), משה רבינו (מנחות כט:) מלאכי השרת (ברכות סא:) והקב"ה בעצמו (מנחות שם וחגיגה טו:).

ובנוסף, יש להשתומם, מנין שאב כוחות אדירים להמשיך, אחרי המקרה הקשה שלא ניתן להשיגו - מיתת עשרים וארבעה אלף תלמידיו!! בפרק אחד!!!

עולה על כולנה - העובדה הידועה, שעד הגיעו לגיל ארבעים, היה עם הארץ גמור, "לחומרא" לכל הדעות...

ואם כי מובא שהיו לו מידות טובות - שהם הבסיס להצלחה ברוחניות, עדיין מפליא הוא עד מאוד, איך הצליח לטפס מנקודת מוצא נמוכה כ"כ, לרמות נישאות שאין לנו קצה השגה בהם?

כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה

התבוננות מעמיקה בסיפור חייו של התנא קדוש ר' עקיבא - מעוררת חשק ורצון לעקוב אחר דרכו המיוחדת, ואחר מאמריו, ע"מ לנסות למצוא את ה'סוד', של ההצלחה יוצאת הדופן הזו.

ואף שמסתבר שלעולם לא נגיע למעלות דרגתו. מ"מ אולי נוכל להשתמש מעט בכלים אשר שימשו אותו להתקדמות ועליה, שהרי כלים אלו הוכיחו עצמם כיעילים ביותר, וכמשל - ההבדל בין מטפס בסולם, לבין המתקין כנפיים לגבו, הבדל גדול הוא.

והנה מצאנו בגמ' ברכות[מט] "א"ר הונא א"ר משום ר"מ, וכן תנא משמיה דר"ע לעולם יהא אדם רגיל לומר, כל דעביד רחמנא לטב עביד, כי הא דר"ע, דהוה קאזיל באורחא וכו', בעא אושפיזא, לא יהבו ליה. אמר כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וכו', אתא זיקא וכו', אמר

[מה] ועיי"ש עוד "איזוהי דרך רעה שירחק ממנה" וכו'.

[מו] לח ע"ב.

[מז] ועיין עוד, שם סח ע"ב.

[מח] עיין ברכות סא:, סנהדרין סט., קא., סוף מסכת מכות, מנחות כט:, ירושלמי ברכות פ"ט ועוד רבים.

[מט] ס ע"ב.

- כל דעביד וכו', ביה בליליא אתא גייסא, שבייה למתא, אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה".

ויל"ע בדברי הגמ' - א) מדוע "לעולם" ומדוע "יהא רגיל", דמשמע בכל עת ממש בחיי האדם, וכי גם בזמן שמצליח יאמר כן? ב) במעשה המובא מדוע בתחילה אמר בל' ארמי ולבסוף בל' הקודש? ג) "כל מה שעושה וכו' הכל וכו" מדוע כפל מילת "כל"? ד) מדוע הקדים ואמר להם "לאו אמרי לכו", וכי יתכן שחלקו עליו בזה? ולו יצוייר שחלקו וסברו שאין הכל לטובה, מה הוכיח להם מכאן, הרי לצידם מעשים רבים אחרים, לסתור?

וניקח מה שנוגע לענינינו, שעכ"פ זאת ודאי ניתן להסיק, שהמשמעות בדברי הגמ' עמוקה יותר, מהנראה לעין בהשקפה שטחית.

שינון תמידי - דרך חיים

נראה לבאר שיש ב' מושגים - א) כל דעביד רחמנא וכו'. ב) כל מה שעושה הקב"ה וכו'.

הרי אם נדקדק במשמעות "לטב", נבחין שהוא תרגום המילה "לטוב", ותרגום "לטובה" היינו "לטיבותא"[נ].

ועוד, כשר"ע מצריך אותנו - להתרגל לעולם, לומר כל דעביד וכו' כוונתו שנשנן את זה, בכל מצב ובכל זמן, ואף ניתן ללמוד מהמעשה הנ"ל, שר"ע היה משנן זאת תמיד, ולא רק בשעת קושי[נא], ועיין גמ' תענית[נב] גבי נחום איש גם זו, וברש"י שם כל דסלקי - כל המאורע לו ואפ' רעה, משמע, שהיה משנן זאת תדיר, ומצינו שר"ע שימש את נחום אג"ז כ"ב שנה[נג].

ולאחר כל זאת, נבין כעת את המשקל הרב שיש לייחס לדברי התנא הקדוש, אותם הוריש לנו כדרך חיים.

בירור הידיעה ושינונה

אם נשים לב, עצת ר' עקיבא מתחלקת לב' עניינים:

א) שיטת השינון - "לעולם יהא רגיל".

ב) התוכן - "כל דעביד" וכו', וראוי להרחיב בהם מעט.

שיטת השינון - הרמח"ל בתחילת ספר 'מסילת ישרים' (אשר מטרת הספר להעמיד את עבודתינו בצורה של בנין אמיתי יציב וחזק) מגדיר את יסוד ושורש הכל - "שיתברר ויתאמת וכו' מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו".

ובפשטות ר"ל, שאם אדם יברר לעצמו היטב זאת הידיעה בבהירות כ"כ גדולה ואמיתית, יוכל הוא אח"כ לצעוד כל חייו, לאור זאת הידיעה.

[נ] כדברי חז"ל 'לא מחזיק טיבותא לנפשיה'.

[נא] וכשראה ישועת ה', אמר שמעשי ה' כולם לטובה, והוא ענין אחר.

[נב] כא ע"א.

[נג] עיין חגיגה יב ע"א.

אלא שבמציאות - אף ידיעות חשובות מאוד, שהכרנו בהם בהכרה חזקה מאוד, וללא צל של ספק באמיתותן, נשכחות הם מאיתנו, במשך הזמן, וכבר עמד על כך רמח"ל (שם בהקדמה) ואמר "כי לא תמצא ברוב דברי, אלא דברים שרוב בנה"א יודעים אותם ולא מסתפקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם וכו' כך ההעלם מהם מצוי מאוד והשכחה רבה"!

ובהמשך דבריו מגלה הוא כיצד ניתן להתגבר על כך "אבל התועלת יצא מן החזרה עליו וההתמדה, כי יזכרו לו הדברים האלה הנשכחים מבנה"א בטבע", וכו'.

ריכוז הידיעה בבהירות

עד כאן הכל פשוט ומובן... הפתרון לכאורה בהישג יד...

אך לב יודע מרת נפשו, ועינינו רואות אשר רבים מתקשים ליישם את העצה הכ"כ פשוטה שנתן רמח"ל, ואף אלו אשר קבעו עצמם לחזור ולהתמיד בקביעות, אף אצלם אין כל העיתים שוות... והטרדות רבות... ומה תהיה תרופתנו?

זאת חידש ר"ע!

שאחרי שאדם יברר ויאמת ידיעה חשובה, שזקוק הוא לה בעבודתו, עד שהגיע למצב של בהירות גדולה וחזקה בידיעה, כעת יש לו לרכז את אותה בהירות לתמצית הכי מרוכזת שאפשר, ע"מ שיוכל למשש בקלות בכל עת ובכל מקום בידיעה.

ועי"כ מרוויח הוא - א) שהידיעה אינה נשכחת. ב) אט אט היא מחלחלת אל הלב[נד].

ומכאן ניקח יסוד גדול ומועיל לעבודתנו - אשר כל ידיעה שנרצה להשיב אל הלב השלב הראשון יהיה, לעיין בה עד שנגיע לבהירות חזקה, והשלב השני 'ללכת' עם הידיעה כשהיא מרוכזת לכל מקום, ובכל זמן[נה].

יתכן כי זוהי הדרך אף עבורנו - ללכת בדרכו של רבי עקיבא ולאהוב את התוכחות, דהיינו מתוך ההכרה בבהירות התוכחה ובעליה המצפה לנו בעקבותיה, נלמד לא רק להסכים לשמוע תוכחה אלא אף לאהוב אותה, שכן זוהי הדרך להתחבר למהותם של הדברים, לבהירות העולה מהם, ללכת עם הידיעות הנצרכות וכך להתקדם משלב לשלב ומדרגה לדרגה.

וכל ערום יעשה בדעת, והבא להטהר מסייעין בידו, ובדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו.

ויה"ר שיחדש ה' בנו רוח טהרה, שאין יד טבעינו משגת, להשיג מעלות אהבתו ויראתו. אכי"ר.

[נד] בצירוף השתדלות להתנהג ע"פ הידיעה.

[נה] החלק השני בעצת ר"ע שהוא התוכן כל דעביד וכו' במסגרת זו לא ניכנס לבארו מב' טעמים:

א) לרדת לעומקן של דברים ולאמיתותן יש לעיין הרבה, ואפשר כמ"מ לחפש במשנתו של ר"ע אבות ג' י"ג-י"ז, עוד אפשר ומסתבר, שתפס ר"ע בתחילת דרכו עצת גדולי החכמים שבדורו, תלמידי ריב"ז וכנ"ל, ותפס לעיקר עבודת חייו מה שהסכים עליו ריב"ז להיות שלם בלב טוב, ולהרחיק בתכלית מלב רע, ועיין בפירוש "לב טוב" המובא בשם החזו"א (אבות ב' ט' הוצ' ארטסקרול-מסורה), ובהגדרת 'טוב', עיין אבות ו' ג' ובמס"י פ"א. ועיין בדברי ר"מ שאמרו עצה זו אף משמו ריש פ' קנין תורה (אבות ו' א') ומה שפירש התפא"י שם (אות ד').

ב) שכיוון שבעבודת הלב עסקינן, יש להשפיע עליו עם מילים ש'מדברות' אליו, ויתכן שאף אם נבין את משמעות התוכן, לא נצליח להעביר אותו אל הלב דרך מילים אלו (בפרט שהם בל' ארמי).

הרב אהרון וינר שליט"א

חבורת 'קניין ש"ס'

קניני תורה - "משנה" ו"מיעוט סחורה"

משנה - יסוד לבנין התורה

לכאורה הדבר פלא, שהרי משנה היא עצם לימוד התורה, ואם כן מדוע היא נמנית כקניין בפני עצמו, אלא מכאן רואים שמשנה איננה רק עוד לימוד, אלא יסוד המחזיק את כל בניין התורה של האדם, מכיוון שהמשנה כתובה בקיצור והם השורש של הגמ' וכו', היא נותנת לאדם בהירות, סדר ויציבות בלימודו.

ואכן מצינו אצל גדולי ישראל לאורך הדורות שהפליגו מאוד במעלת לימוד המשניות, וכתבו עליה עניינים גדולים ונפלאים, ורמזים כמו "משנה" אותיות "נשמה" וכו', בנוסף ישנה סגולה חזקה שהתפרסמה לאחרונה בשם קדמונים - לקבל על עצמך ש"ס משניות בלימוד יומי קבוע, יש אמרו ארבע משניות ביום ויש שאמרו שש, רבים סיפרו שזכו על ידי כך לישועות גדולות.

"מיעוט סחורה" - עבודת המידות

בפשטות נראה שהכוונה היא למעט בעסקי העולם והמסחר כדי לפנות מקום ללימוד התורה. אך לפי זה קשה להבין כמה דברים:

א. הרי כבר נאמר קודם לכן "פת במלח תאכל", שזו מדרגה של הסתפקות במועט הרבה יותר ממיעוט סחורה.

ב. זה לכאורה דבר פשוט אם אדם עסוק כל היום במסחר, כיצד ילמד תורה? איזה 'קניין' יש בזה?

ג. אם הכוונה רק למעט במסחר, היה לכאורה צריך לכתוב "למעט בסחורה", ולא "מיעוט סחורה".

לכן נראה, וכך מבארים הרבה מהמפרשים, שאין הכוונה לברוח מן המסחר, אלא להפך שאחד מקנייני התורה הוא עצם ההתעסקות המסוימת בסחורה, גם אדם שיש לו פרנסה ואינו זקוק לכך, יש מעלה ב"מיעוט סחורה", משום שהמשא ומתן עובד על מידותיו של האדם יושר, אמונה, התחשבות בזולת, והיכולת להבין שגם הצד השני רוצה להרוויח.

שהרי עיקר קנייני התורה בנויים על תיקון המידות.

כמובן, אין הכוונה שכל אדם צריך דווקא את הקניין הזה באותה מידה, יש מי שמידותיו בענייני ממון מתוקנות יחסית, ויש מי שדווקא ההתעסקות בכסף ובמסחר היא מה שנצרך לו ללימוד התורה.

הסחורה - אמצעי ולא מטרה

עוד אפשר לבאר, ש"מיעוט סחורה" אינו רק כמה אדם עוסק בפועל, אלא עד כמה ליבו מונח בזה, הרי אפשר לעשות את הנצרך בצורה מכובדת וטובה, אך לא להיות שקוע עד הקטנות והשלמות המוחלטת, בזה אדם נמדד - כשאדם מסוגל להשאיר את הדברים בגבול הסביר, ולא לרדוף אחרי כל "פיניש" קטן זה סימן שהעולם הגשמי אצלו הוא אמצעי ולא מטרה.

הרב ישראל מאיר משמרתי שליט"א

חבורת 'קניין ש"ס'

בגדר איסור קיום מצוות שלא לשמה

עשיית המצוות לא להנאת עצמו

"ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גושנה וירא אליו ויפול על צואריו ויבק על צואריו עוד" (מו, כט)

כתב רש"י "וירא אליו" יוסף נראה אל אביו, ע"כ, וכתב הרמב"ן ולא ידעתי טעם ב"וירא אליו" כי בידוע שנתראו כאשר נפל על צואריו, ולכן פירש הרמב"ן שיעקב ראה והתבונן שזה יוסף ואז נפל על צואריו, משום שבראיה ראשונה לא הכירו מחמת המצנפת שעל ראשו כדרך מלכי מצרים, ע"ש.

וראיתי בספר שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל (מאמר כ"ה) שיישב דברי רש"י, דהתורה באה לאשמועינן שיוסף לא התכוון בראייתו להנאת עצמו אפי' שלא ראה את אביו שנים רבות, אלא כל כוונתו הייתה שאביו יראה אותו ויהנה וישמח, אבל לא להנאת עצמו כלל, וזהו "וירא אליו" שיוסף נראה לאביו בלבד ולא בשביל עצמו.

וע"ש שהאריך להוכיח דאין זה מעלה וחסידות בעלמא, אלא חובה גמורה לכל אדם לעשות כל מצוה בשלימות ולא להנאת עצמו. ובזה הסביר שזה היה עוון נדב ואביהוא, וע"ש עוד שהסביר שזהו הטעם שאסרה תורה לקחת רבית, משום שצריך לגמול חסד עם רעהו בלא להנאות מזה, ע"ש.

תמיהה גדולה בענין זה

ואני הקטן לא זכיתי להבין איך דבריו לא נסתרים מגמ' מפורשת בכמה דוכתי, דאמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ: סוטה כ"ב:) ועיין בתוס' בברכות (יז.) ובפסחים (שם) שכתבו דאיירי שלומד ע"מ שיכבדוהו ויקראו לו רבי, ורק אם מתכוון כדי להתגאות ולקנתר את חבירו עונשו גדול וכדאיתא בברכות שם שבכה"ג נח לו שלא נברא, ע"ש. הרי מבואר דמותר לעסוק בתורה ובמצוות להנאתו אם אינו בשביל לקנתר ולהתגאות על אחרים.

ועיין עוד בדבריו שם במאמר מ"ו שהאריך ביסוד הנ"ל והוכיח כן מהגמ' ב"ב (י:) דאיתא התם על הפסוק "חסד לאומים חטאת" כל צדקה וחסד שהאומות עושים חטא הוא להם שאינם עושין אלא כדי להתגדל ומקשה הגמ' ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא [בתמיה], והתניא האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור ומיישבת הגמ' לא קשיא כאן בישראל וכאן באומות העולם. וביאר רש"י ישראל דעתם לשמים בין יחיה בין לא יחיה אינו מהרהר אחרי מדת הדין, אבל עכו"ם אינו נותן אלא ע"מ כן ואם לאו מתחרט. ומכאן הוכיח שצדקה שאדם עושה ולוקח הנאה לעצמו אינה צדקה אלא אדרבה חטא ומוטב שלא היה עושה אותה כל עיקר, עכת"ד.

ואתמהה דלענ"ד לא רק שאין כאן ראיה לדבריו אדרבה סתירה היא לדבריו, שהרי מבואר דרק אם מתחרטים זה חטאת, אבל להנות מהמצוה מותר וזהו ההבדל בין ישראל לאומות, שהאומות מתחרטים אבל ישראל לא מתחרטים אבל להתכוין להנות גם הישראל מתכוין להנות בנתינת הצדקה כדי שיחיה בנו ובל זאת מותר וצ"ע ראייתו.

ועוד יש לדקדק בדברי הגמ' הנ"ל דאיתא התם שהאומות נותנים להתגדל ונראה דבדייקא הגמ' נקטה להתגדל דהכוונה להתגאות על אחרים והוא בכלל לקנטר שכתבו התוס' כנ"ל, וא"כ מוכח דרק בכה"ג היא חטאת אבל להנות בודאי שמותר וכחילוק התוס' הנ"ל. [ועיין באורה"ח פר' תצווה על הפסו' שמן זית זך מהו ת"ת שלא ע"מ להקנטר ולהתגדל, וע"ע באורה"ח בפר' בחוקתי (כו,ג), ובספרו ראשון לציון (יור"ד סי' רמו סעי' כ')].

ועיין בסוף ההקדמה לספר חיי אדם שכתב דיש ג' סוגים בעוסק בתורה האחד מצווה והאחד מותר והאחד אסור. הסוג הראשון העוסק לשמה והוא מצוה [וגם בזה כתב שיש שני סוגי לשמה ע"ש] והסוג השני שהתחלת לימודו בשביל שיהיה רב או מו"ץ או דיין ועושה התורה קרדום כדי להתפרנס בה או כדי שיהיה שמו למרחקים ועושה אותה עטרה להתגדר בה, ועכ"פ לומד דיני התורה כדי לעשות "אע"פ שעושה איסור בזה מ"מ מותר" ועל זה אמרו לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה וכו' וזהו רשות. והסוג השלישי הלומדים שלא ע"מ לעשות שדברי התורה הוא להם לדבר חכמה או להתיהר להראות שהוא גדול מבני דורו או לקפח, וזה נקרא רשע כמו שכתבו התוס' בסוטה (שם), עכת"ד.

ודבריו צ"ב טובא במש"כ בסוג השני "אע"פ שעושה איסור בזה מ"מ מותר" דאם עושה בזה איסור איך מ"מ מותר, ואם מותר א"כ אינו עושה איסור וגם צ"ב איזה איסור עושה, ואפשר שכוונתו למה שאמרו חז"ל בנדרים (סב.), וצ"ב בכל זה. ועיין בשו"ת חת"ס (חאו"ח ריש סי' ר"ו) ובמש"כ בספר הליכות שלמה (תפילה פכ"ג הערה 79) בשם הגרשז"א.

ואע"פ שהיה מקום גדול לחלק בין לימוד תורה שמותר שלא לשמה לשאר המצוות ובזה יונח לנו דברי הרב שיחות מוסר, אבל זו טעות ביסודה דבגמ' הנ"ל מפורש הדבר גם במצוות שלעולם יעסוק אדם בתורה "ובמצוות" שלא לשמה וכו'.

והיה מקום ליישב באופ"א והוא ע"פ דברי הרוח חיים וכן בספרו נפש החיים הידועים בדברי הגמ' הנ"ל דרק שכוונתו להגיע בסוף ללשמה מותר לעסוק שלא לשמה, אבל המעיין יראה דאין זה מיישב כל הצורך, ועוד יש להתיישב בדבר ולא באתי אלא לעורר לב המעיין.

כל פעולה - מצוה

ומצאתי דבר נפלא בפירוש הח"ח על התורת כהנים (פר' שמיני אות ו') וז"ל התו"כ, אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מליבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום "כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו", שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם (דברים י' טז-יז), עכ"ל. ופירש הח"ח בזה"ל: "עבודתכם מיוחדת לפניו" שכל הפעולות שתעשו בעולם לא תהיה לשום הנאת עצמכם, כי אם יהיה הכל מיוחד לשמו, כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמית רצון ה' לדוגמא שהולך לאכול יכוון לקיים "ושמרתם את נפשותיכם" כשעושה איזה מסחר להרוויח, יכוון שיהיה לו במה לשלם שכר לימוד בניו, שהוא מצוות עשה של פעולת שכיר, או לפרנס את אשתו שהוא ג"כ מצוה מן התורה "שארה כסותה לא תגרע" או לשלם חובותיו שהוא ג"כ מצוה מן התורה, או לפרנס בניו הקטנים שהם ג"כ בכלל עניים, כללו של דבר כאשר ירצה האדם באמת יוכל למצוא בכל פעולה שהוא עושה מצווה דאורייתא ממש ויכווין לשמו. ונוכל לומר שזה כוונת הכתוב זה הדבר אשר צווה ה' תעשו (ויקרא ט, ו)והיינו שכל הפעולות שעושה במחשבתו לעשות יתבונן אם הוא רצון ה' וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשנה וייחד הפעולה לשם ה',

עכ"ל. וזה לכאורה סיוע להגר"ח שמואלביץ הנ"ל, אולם יש לדחות דאין זה חיוב, וצ"ב. ועיין ברבינו יונה עמ"ס אבות (פ"ג מי"ג), דמוכח מינה דאי"ז אלא דרך פרישות בלבד.

ופנינה יפה מצאתי בעניין זה במלבי"ם בתהילים (יא, ז) וז"ל: מבאר איך יבחן בזה את הצדיק, שאם היתה הנהגת ההשגחה גלויה והיה משלם שכר הצדיק תכף, היה פונה בעשותו הצדיק בעבור השכר והגמול, אבל ה' הצדיק הוא אוהב צדקות בתנאי אם הצדקות יביטו ישר נוכח פני ה', היינו אם מטרת הצדקות וכוונתם הוא לשם ה' בלבד, לא כן אם עושה הצדקות בעבור שכר וגמול וכו' , וצדקות כאלה לא יאהב ה', לכן מעלים מאיתו שכר העבודה וימצאוהו רעות וצרות ובזה יבחן שעשה צדקות רק לשם ה' ואליו הייתה פנייתו בדרך ישר, עכ"ל.

ומבואר שכל מה שיש הנהגה שהצדיק רע לו זה כדי שהצדיק יעשה מצוות לשם שמים, שאם יקבל שכר תיכף יעבוד את ה' לשם השכר והגמול וזה ה' לא אוהב, ולכן מביא על הצדיק רעות וצרות כדי שיעשה המצוות לשמה. ולכאורה זה סיוע גדול להגר"ח שמואלביץ הנ"ל. אולם יש לדחות בקל, דזוהי הנהגה מיוחדת עם הצדיקים בלבד ועוד יש לעיין בזה.

ועכ"פ לפי דברי המלבי"ם אפשר לבאר דברי חז"ל באבות (פ"ו) בביאור חדש, דאמרו התם העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד שכל העולם כולו כדאי הוא לו וכו', וביאור דברי המשנה לפי המתבאר מהמלבי"ם הוא, שכל צדיק מגיע לו כל הדברים שנזכרים שם במשנה בזכות התורה עצמה אלא שיש מעכב בזה שלא עוסק בתורה לשמה וכיון שה' לא אוהב שעוסק לא לשמה מעלים ממנו השכר והגמול על עבודתו ועוד מביא עליו צרות רעות ורבות, אבל הלומד לשמה אין את הדבר המעכב ממילא מגיע לו כל הטובות בגלל עצם עסק התורה.

הנאה בשעת קיום המצוה

אחרי זמן ראיתי שיש לכאו' ראיה חזקה ליסוד הגר"ח שמואלביץ זצ"ל מהגמ' בכתובות (סז.) שמובא מעשה בנקדימון בן גוריון שאיבד את כל ממונו ונהיה עני מרוד עד כדי שביתו היתה מלקטת שעורים מגללי בהמות, וכ"כ למה, משום שהיה נותן צדקה כדי שיכבדו אותו, ע"כ דברי הגמ'. וחזינן דיש עונש חמור למקיים מצוות להנאתו.

אבל לכאורה צ"ע מדברי הגמ' בפסחים הנ"ל לעולם יעסוק אדם בתורה "ובמצוות" שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה וכתבו התוס' דהיינו לכבוד כדי שיקראו לו רבי וכדו'. ולכאורה יש כאן סתירת הסוגיות.

ובאמת המהרש"א התקשה בכיוצא בזה ממש מהגמ' בר"ה (ד.) שהאומר הריני נותן צדקה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור. וישב דלכבוד גרע טפי ע"כ תורף דבריו. ולכאו' דבריו נסתרים מדברי התוס' הנ"ל שכתבו דלכבוד ג"כ שרי לעסוק בתורה ובמצוות. ואתמהה שהמהרש"א עצמו מביא דברי התוס' הנזכרים כסיוע לדבריו, ואין די שאין בזה סיוע אלא הם סתירה לדבריו כמבואר. ועיין בקוב"ש בכתובות (אות רכד).

בדברי האחרונים מצאתי שהקשה כן ההפלאה על המהרש"א, ויישב, דכל דברי הגמ' בפסחים והתו"ס, שם הם דווקא שלא נהנה בשעת המצווה, ולכן שרי מכיוון שעד שיבוא לידי הכבוד כבר יעסוק לשמה ונמצא שלא נהנה כלל מקיום המצווה, וזהו שאמרו שמתוך שלא לשמה בא לשמה, משא"כ כשנהנה בשעת קיום המצווה מהכבוד שנותנים לו זה אסור לכו"ע, עיין שם באורך. איברא דעדיין לא יתיישב כוונת המהרש"א שהביא ראיה מתוס', שאף שיישב ההפלאה שאין סתירה לדברי המהרש"א מתוס' אבל סיוע ג"כ לא נמצא, וצ"ב

ועכ"פ נמצנו למדים מדברי ההפלאה יישוב בסתירת הסוגיות, דהא דאיתא בגמ' בכתובות שנענשים שעושים את המצווה לכבוד זהו דווקא שנהנה בשעת קיום המצווה, והא דאיתא בפסחים שמותר לעסוק בתורה ובמצוות אפי' לכבוד זהו דווקא שכעת שעוסק במצווה לא נהנה ורק שחושב שיהנה בעתיד, דבכה"ג יבוא לבסוף ללשמה ולא יהנה כלל בעתיד

והשתא דאתינן להכי ממילא מיושבים דברי הגר"ח שמואלביץ ממה שהיקשנו מהגמ' בפסחים, ופשוט. אבל עדיין דבריו תמוהים במה שכתב דגם להלוות ברבית אסרה תורה כדי שלא יהנה ממצות חסד, והרי בכה"ג לא נהנה בשעת ההלואה וא"כ לדברי ההפלאה מבואר מהגמ' בפסחים שמותר לעשות כן למטרה שיהנה אח"כ, ומ"מ במעשה דיוסף הצדיק וממעשה נדב ואביהוא אפשר ליישב דברי הגר"ח שמואלביץ דהתם ההנאה בשעת קיום המצווה וזה אסור אף לפי הגמ' בפסחים וכמו שביאר ההפלאה.

ועיין בספר לקוטי אמרים לבעל הח"ח (פי"ד) שהביא דברי הגמ' בכתובות הנ"ל והסביר שהעונש החמור בעשיית המצוות לשם כבוד הוא משום עוון הגאווה שהוא עוון חמור עיי"ש. ולדבריו אפשר ליישב סתירת הסוגיות הנ"ל באופן אחר ואכמ"ל יותר. ועיין בקוב"ש (שם)מה שכתב בשם הח"ח. ועיין בשו"ת שלמת חיים להגרי"ח זוננפלד זצ"ל (סי' תקלג), שנראה מדבריו שלא ראה דברי המהרש"א וההפלאה, ולכן חידש שצדקה שלא לשמה אינה יכולה להגן שלא יאבד ממונו, ע"ש.

פלוגתת תנאים

והנה מצאתי מציאה גדולה בס"ד במסכת כלה רבתי פ"ח, דאיתא התם בברייתא ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ובגמ' מקשה וכי לית ליה לר"מ מה שאמרו חכמים לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה,פירוש דגם העוסק שלא לשמה כיוון שלבסוף מגיע ללשמה זוכה לדברים הרבה ומדוע ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה. ומיישבת הגמ' שר"מ בשיטת ר"ע רבו אמרה דתניא ר"ע אומר כל הקורא שלא לשמה נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו, ע"כ. ונמצאנו למדים דנחלקו ר"מ ור"ע על חכמים וס"ל דאסור לעסוק בתורה שלא לשמה והעוסק שלא לשמה נח לו שנהפכה שלייתו על פניו. וכן כתב לפרש בספר מעיין גנים על מסכת כלה שם.

ומעתה אנו למדים דדברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל תלויים במחלוקת תנאים הנ"ל, בין ר"מ ור"ע לחכמים.

אלא דיש לתמוה על רש"י ותוס' בברכות (יז.) שהתקשו על דברי ר"י שאמר לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה מדברי חז"ל שאמרו שהעוסק שלא לשמה נוח לו שנתהפכה שלייתו על פניו, וכתבו ליישב, דהא לכבודו הא לקנטר ולא לקיים וכן כתבו עוד ראשונים, עיי"ש. ומדוע נתעלמו מדברי הגמ' במס' כלה הנ"ל דס"ל דבאמת זה מחלוקת תנאים ומי שאמר הא לא אמר הא. ושו"ר בפירוש הגר"ח קנייבסקי זצ"ל על מס' כלה שם שנראה שהרגיש בקושיא זו ולא יישבה, ע"ש.

ואולי שלא היה לראשונים מס' כלה רבתי והן אמת שלחלק מהראשונים כן היה מס' כלה רבתי כמובא בהקדמה לפי' מסכת כלתי מהגר"ח קנייבסקי זצ"ל, ומ"מ יתכן שלרש"י ותוס' ושאר הראשונים הנ"ל לא היה להם מסכת כלה רבתי, וצ"ע.

הרב אלעד לוי שליט"א

חבורת 'קניין ש"ס'

קניני תורה - לב טוב, אמונת חכמים

תפקיד הלב

ראשית עלינו ללמוד מה תפקיד הלב.

שנית עלינו להבין מהו טוב, ומה הקשר בין ההלבשה שבין הלב לטוב ובהמשך הדברים ננסה לחבר בין המושג לב טוב לאמונת חכמים למרות שעל פניו אין צורך לשייך את שני המושגים הנ"ל.

מתחילת התורה כבר רואים יחוס ללב, בבראשית "ויאמר ה' אל ליבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו", מכאן לומדים שהלב הוא מקום שניתן לפנות אליו ומאידך הלב הוא מקום של יצריות כלומר נטיות ומשיכות לדברים הרעים בעיני הבורא.

בהמשך רואים בתורה שמחת לב "וראך ושמח בליבו" אצל אהרן ומשה, וכן "חכם לב" ביחס לבצלאל והמשכן, ועוד ועוד שייכות ללב המפוזרים במקראות, כגון לב נכון, לב שומע, לב צדיק, ועוד ועוד, שלמה המלך מבקש מה' לב שומע בפשטות הכוונה ללב מבין, בספר משלי שלמה המלך מזהיר את החפץ בחיים תקינים לחבר את עצמו ללב, כדוגמה בני תנה לי את ליבך ועוד בחז"ל מצאנו ובלבד שיכוון ליבו לשמים, הקב"ה **ליבא בעי** ואמרו איזו עבודה שבלב זוהי תפילה ועוד ועוד.

כיון שלמושג לב ישנם מספר הטיות נמצאנו חסרים הגדרה ברורה - מה נדרש מהאדם בדיוק בעבודה שבלב, ובפרט ההטית טוב אל הלב.

דרך ישרה - לב טוב

למעשה הנידון 'לב טוב' כבר הוזכר בפרק ב' "אמר ר' יוחנן לתלמידיו צאו וראו איזו דרך ישרה שידבק בה האדם" המשמעות שידבק הינה הוראה של התמקדות האדם במידה אחת ממנה ניתן להרוויח תכונות אחרות שסובבות מידה אחת, כלומר במקום להתעסק בפרטים ופרטי פרטים יש דרך ישרה שאם האדם נדבק בה, נמצא האדם משתפר ומשתכלל לא רק במידה זאת אלא מרוויח עוד דברים על הדרך, כדוגמת אב נזיקין תולדותיו ותולדי תולדותיו וברפואה כשעולים על שורש הבעיה ממילא הסמפטומים המתלווים נעלמים.

אחד אמר עין טובה השני אמר חבר טוב והאחרים אמרו שכן טוב והריאה את הנולד, ור' אלעזר בן ערך אמר לב טוב, ורבם הגדול הכריע לב טוב שבכלל דבריו דיברכם, כלומר אדם בעל תכונת לב טוב כולל בתוכו עין טובה - למרות שהיא בעצמה יסודית מאוד ומראה שאדם זה הוא מתלמידיו של אברהם אבינו אך עדיין אין במידה זו את השלימות, וצריך גם להיות שכן טוב כדברי רבינו יונה שאתה בעצמך צריך להיות שכן טוב ולעשות הכל שהשכן ירגיש טוב איתך, אין זה אומר שצריך לוותר על הכול ולאפשר לו לבנות בצורה שהורסת לך את החיים אלא הכל במידה וברוח טובה וללמוד על זכויותיך, גם בחבר טוב אינך נדרש לחיות בצורה תלותית בחבר או לתת לו לנצל את טובתך אלא כמובן באופן של דרך הישר.

עם זאת המידה הכוללת את כולם הוא המידה של לב טוב, עתה שומה עלינו לחפש הגדרה למידה זו שהיא כוללת הכול.

רעותא דליבא בקיום המצוות

מצאנו הגדרה בתיקוני הזוהר בהקדמה, של ההבחנה שבין חכמה לבינה, חכמה הינה מחשבה כלשון הזוהר חכמה איהי מחשבה מלגו כלומר מבפנים במוח בינה ליבה ובה הלב מבין, ובספר עץ חיים המיוחס לאר"י ז"ל התייחס להבחנה שבין החכמה לבינה, ושואל כיצד בינה ובה הלב מבין כהוא מערכת החשיבה הינה במוח וכן מערכת ההבנה וכיצד הגדיר הזוהר שהלב הוא המבין.

אלא שכידוע החכמה נמצאת בצד ימין של המוח, והבינה נמצאת בצד שמאל של המוח, ולב האדם פיזית נמצא בצד שמאל מקביל לבינה, וכשהאדם חושב בצורה ענינית וקרירה, אזי נשארים חכמות אלו בצד ימין, וכשהאדם מבין דבר מתוך דבר או תובנה מיוחדת עוברת היא מהמוח השמאלי בו ישיר אל הלב - והלב מתפעל ומתרגש ומביע חיות מיוחדת הניכרת כלפי חוץ בהתלהבות יתר, כלומר אכן המוח השמאלי הוא המבין והפועל יוצא מתפרץ דרך הלב, לכן לעתים האדם מבין ולא מתפעל ולעיתים מתפעל ומתרגש.

מעין סוגיה זו עסק בעל נפש החיים בשער ד' פרק ג' ע"ש, ומביא את הרא"ש שעושה חלוקה בין קיום מצוות ללימוד התורה, את המצוות צריך לעשות בכמה שיותר דבקות ורגש ובכך מתקנים עולמות וכו' וכו' למרות שטכנית מצוות אין צריכות כוונה ועצם קיום המצווה, התבצע בקיום הטכני אלא שישנם אנשים שמקיימים מצוות ברעותא דליבא, ויש מקיימים את המצוות בצורה טכנית בלבד בלי רצון הלב והמחשבה.

לעומת זאת בלימוד התורה צריך לדבר בהם לשמן כלומר לימוד עניני עם לקח ופלפול מבלי לערב רגשות והתלהבות, כלומר ישנה מערכת חשיבה קרה וישנה מערכת רגשית הקשורה ללב ואין לערב זה בזה.

מערכת הרגש בלימוד התורה

כאן נשאלת השאלה כיצד א"כ הגדרה של רגש טוב שייך למ"ח קניני תורה, והלוא הקנינים בעיקרם הם כלים לקנין התורה.

אלא שהנפש החיים מיד בפרק ד' מסיג את דבריו ואומר שאין לחשוב שמי שלומד תורה וחפץ בחיבור אליה יכול להיות מנותק ממערכת הרגש והלב, ומביא את הגמ' ביומא ע"ב על הפסוק במשלי 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין' כלומר אדם רוצה לקנות את חכמת התורה בלי להפעיל את מערכת הלב והרגש.

וזה לשון הגמ' "אוי להם לתלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואין להם יראת שמים" כלומר מערכת הרגש נמדדת לפי יראת השמים של הת"ח - בכל הנהגות חייו.

נמצינו למדים שהמידה של לב טוב קשורה מאד לקנין וידיעת התורה.

דוגמאות למעשה:

א. בחברותא כשיש לב טוב ניתן ללמוד בצורה ענינית ובצורה נכונה ולהגיע **ביחד** מתוך טוב לב למסקנות נכונות ומדוייקות יותר הידיעת התורה.

ב. ר"מ לתלמידיו - עם לב טוב יכול להרים את כל הקבוצה ללמוד משותף מכבד מתחשב מאתגר ומעצים ובטוב ליבו כל הקבוצה מתרוממת ומתעלה בתורה.

ג. משגיחים וראשי ישיבות עם טוב לב מובילים את הצוות ואת ערכי החינוך והמשמעת בצורה נכונה ולבבית סובלנית שיכולה לרומם את כלל הישיבה לגבהים אדירים.

ד. ראשי כולל בעלי טוב לב מרוממים את האברכים ומתחשבים במצבם ומאתגרים אותם וגורמים להם להיות תלמידי חכמים.

להלהיב את הלבבות לבקשת אור האמת

נסיים בדברי החזו"א באמונה וביטחון פרק ד' פיסקה ד' ואלו דבריו:

"... וכאשר דנו החכמים איזו דרך ישרה שיבור לו האדם, אינו דיון על פסק דין יבש לומר לאדם עשה כך, אלא להעמיד את החלי על אופיו הנאמן ולהעמיד רפואתה על מתכונתה הנאמנה, ומנקודה זו צריך החכם לערוך את תורת המוסר לתקן משנתה ולסדר פרקיה ולמוסרה לציבור להגות בה, לשנותה ולשלשה עד שימצאו בה מזור, וכל אחר מחכמים האלו מצא בקרבו המתגלות לבוא לעזרת בני אדם בתיקון המדות בדרך אחרת וחייב את עצמו לחבר תורת המוסר מנקודה זו אשר תועלתו ודאית, אם לא לכולם, לאלפים ולרבבות מהם, אשר חליים מוכנה להרפא במאמרים אלה וימצאו מזור למכתם בהם ובמשנתם, וחלק ד' מחכמתו ליראיו וכל אחד נוטל חלקו, וכשאמר לתלמידיו צאו וראו היינו לחבר ספר המדות.

ור"א ב"ע מצא את עצמו להמתגלות לומר לאדם קנה לב טוב, ואמירה זו היינו מסירה תורה שלימה לציבור לתיקון הלב **להלהיב את הלבבות לבקשת אור האמת לאהבת חיי עולם ולהניח חיי שעה, לגשת אל המדה הטובה היחידה כלילת כל המדות הטובות** מבלי צורך לפרקה לפרקים, וריב"ז אמר להם רואה אני דברי ראב"ע, והאי ראיה היינו עיון הלב בעמק המושכלות והבנת התורה בהלכות המוסריות שחלקו של ריב"ז בזה היה כשל ראב"ע בהגשה ישרה אל תיקון הלב"

אמונת חכמים

במספר מילים ניתן לחבר את המושג אמונה למושג לב טוב.

הרמב"ם במורה נבוכים נ' מגדיר מהי האמונה, וז"ל "דע לך אתה המאמין שהאמונה איננה דבר הנאמר בפה אלא כפי אשר יצוייר" כלומר לצייר בעיני שכלינו את גדלות ועוצמות של הקב"ה והראיה שבבניית עם ישראל הקב"ה בכוונה פעל ועשה דברים מפעימים ברגשות דוגמא הניסים שהיו על הים שם נפתחו הלבבות והאמינו בה' ואמרו זה קלי ואנווהו, וכן במעמד הר סיני היו קולות וברקים עשן ואש להפעים את הלבבות ושם התבסס בעם ישראל הציור הקדוש של המעמד הקדוש וציור זה מחשיב הרמב"ן לצייר בשכלינו את גודל המעמד "את יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב".

מתוך ציור ורגש שהוא האמונה לאחר ידיעה ברורה יש השבה אל הלב וידעת היום והשבות אל לבבך, כך גם בענין אמונת חכמים צריך להאמין בתורת משה, ובכל ממשיכי דרכו ושמואל ששקול כנגד משה ואהרן יפתח בדורו כשמואל בדורו.

עם אמונת חכמים זו לא לזוז מדרך הכבושה לנו והידיעה לנו כלשון הגר"א בביאור המושג אמונת חכמים על פרקי אבות עי"ש.

הרב שלום סוכות שליט"א

חבורת 'הלכות ריבית' ו'קניין ש"ס'

קניני תורה - מעמידו על האמת, מעמידו על השלום

אמת או שלום

לכאורה הקנינים בהם אנו עוסקים סותרים במידת מה - הרבה פעמים ניסיון להעמיד אחר על האמת לא כ"כ מעמידו על השלום, מה היא א"כ דרכה של תורה - להיות קנאי המעמידו על האמת בכל מצב? או פרגמטי המקבל את כולם ומעמידו על השלום?

השאלה פה היא שאלה עקרונית בכל הליכותינו, האם עלינו להעלים עין מכל דעה מוטעה ושיבוש לקבל כל אחד? או להלחם בלי חת ולא לוותר על קוצו של י' בהעמדת האמת על תילה? זוהי שאלה ראשונה.

הערה נוספת - יש כאן ארבעה קנינים שהם לכאורה קניין תורה לחברו ולא לאדם עצמו - נושא בעול עם חברו, ומכריעו לכף זכות, ומעמידו על האמת, ומעמידו על השלום - יש לעיין כיצד קיום הקנינים הללו עוזר לי לקנות את התורה.

חברה מתוקנת

המדרש שמואל הולך בדרך כזו המפשרת ומיישבת את שני השאלות, וכותב שקניינים אלו הם חלקי המידה של קנה לך חבר שחיונית לעלייתינו הרוחנית, ז"ל "גם אפשר שרמז למאמר התנא וקנה לך חבר כי ברזל בברזל יחד והנה התורה נקראת עול כמו שאז"ל בפסוק טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ואמר כי מהדברים שהתורה נקנית הוא שילמד בחברה ויהיה נושא בעול התורה עם חבירו ולא הוא לבדו... ואף גם זאת צריך שיעשה שלא יהיה שמח כשיכשל חבירו בדבר הלכה אלא אדרבה הוא לעולם מעמידו על האמת ועושה עמו באופן שידע הדבר לאמתו ואם באולי חבירו חולק עליו להעמיד סברתו ונלחמו איש באחיו עם כל זה אחר הויכוח את והב בסופה אהבה ושלום בסופה וזהו ומעמידו על השלום דקאמר".

היינו שהקניין תורה שלי שנהיה חברה מתוקנת, דבר הכולל העמדת האמת תוך תנאי של שמירה על השלום, זאת אומרת מעמידו על האמת בתנאי שזה לא פוגע במעמידו על השלום.

קנין תורה של כלל ישראל

אולי הקניין תורה כאן הוא לאו דווקא שלי?! אלא של כלל ישראל, ואדרבא אין המטרה בלימוד התורה רק להגיע לשלימות שלי אישית, אלא לשלמות של כלל ישראל, ומכיוון שיש לכל אחד את החלק שלו בתורה, על מנת שקניין התורה בנפש האומה יהיה שלם, אני צריך גם לדאוג לחברי שבלעדיו קניין התורה לא יהיה שלם.

ולפי"ז אפשר להסביר שכל תנועת התשובה היא קניין תורה של מעמידו על האמת, כי זה חלק מהבניין הכללי של קנין תורה הלאומי, וכן כל פעם שאני מעמיד את חברי על האמת זה אולי לא עוזר לי להבין את התוספות, אבל זה גרם שעוד איש ישראלי יקבל את התורה כראוי.

התורה - שלום

ימים אלו ימי הספירה הם ימי הכנה למתן תורה, א"א לצאת ישר ממצרים לקבל את התורה, מהי ההכנה הראויה איך מתכוננים לקבל את התורה? מה עמ"י היו צריכים לעשות כדי לקנות את התורה?

מובא במדרש[נו] "דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם", בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהָיוּ חֲלוּקִים אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, וְהָיוּ אוֹמְרִים בְּכָל שָׁעָה "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה", מַה כְּתִיב (לעיל יג, כ) "וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם" הָיוּ נוֹסְעִין בְּמְרִיבָה וְחוֹנִין בְּמְרִיבָה, כְּשֶׁבָּאוּ לְסִינַי הוּשְׁווּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אַחַת, "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל, נַעֲשׂוּ הוֹמְנְיָא אַחַת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ שָׁלוֹם, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָהּ לְאֻמָּה שֶׁהִיא אוֹהֶבֶת שָׁלוֹם, הֲוֵי "כָּל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם".

מבאר מו"ר המשגיח הג"ר יצחק ירוחם ברודיאנסקי שליט"א[נז] כתוב כאן בחז"ל יסוד נפלא שההכנה לקבלת התורה היא להיות כאיש אחד בלב אחד מפני שהתורה כולה שלום.

ישראל נקראו 'שולמית' ע"ש שהם אוהבי שלום, והאומות נקראו [נח]"רבת שכנה לה נפשי עם שונאי שלום".

התורה כולה שלום כמו שכתוב "עושה שלום במרומיו" פירוש שגם הנמצאים הרוחניים שאין בהם מידות רעות גם הם צריכים למידת השלום, וכך גם בחללו של עולם נמצאים הרבה ערכים רוחניים אשר כל אחד דורש לעצמו את הכל, וצריך להיות סדר בעולם, שכל אחד יקבל את החלק שלו כראוי לו ולזה צריך את מידת השלום. וכן באדם עצמו צריך מקום לגוף ולנפש לגשמיות ולרוחניות לכל צריך לתת מקום כראוי וצריך לעשות בזה שלום. להעמיד את הכל על הסדר הנכון בזמן הנכון וזהו שלום.

רק הקב"ה יכול להעמיד כל דבר על מכונו וזה ע"י התורה הקדושה, דוגמה לדבר שאלו את הרא"ש [נט] האם משום ביטול תורה אפשר להקל בעניין תפילה בציבור, ענה הרא"ש זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, לכל דבר יש זמן, התורה דורשת מאדם את הכל, גם בתפילה דורשים מהאדם את כל הלב, וחסד, וזיכוי הרבים, עזרה בבית וכו' התורה נותנת סדר לכל שכל המידות והצרכים יהיו בשלום זה עם זה, פעם אחת המשגיח אמר לנו שבחור שאומר ברכת המזון מהר כדי להגיע בזמן לסדר זה לא לשם שמיים, לכל דבר הזמן והמקום שלו - **זהו שלום פנימי.**

תפקיד לכל שבט

הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל[ס] במאמרו המופלא עם השבטים[סא] מאריך לבאר שעמ"י מורכב משבטים בכוונה תחילה וכך שלימותו של העם, כל שבט עם תפקידו ונטיתו הטבעית וכותב "האם נועז מידי להניח אולי שאי היכולת לעיתים להבין זה את זה, אפילו בחוגים החרדים שומרי התורה, נובעת מן

[נו] ילקוט פרשת יתרו רמז רע"ג

[נז] שיח יצחק מועדים וזמנים מאמר 'בין פסח לעצרת'

[נח] תהילית קכ, ו,

[נט] כלל ד, יא,

[ס] מרבני ישיבת קול תורה בראשית שנותיה נפטר לפני 45 שנה.

[סא] 'עלה יונה' עמוד שלד.

העובדה שהננו עם מורכב משתיים עשרה צורות שונות... היוצא לנו מזה, שטעות היא לדבר על אודות דרך חיים תורתית אחת ויחידה של יהודי תורתי... (אני מקצר, אבל מומלץ מאוד לעיין שם) ... המציאות שקיימות בישראל עמדות חיים שונות ביסודן אלו מאלו, ועם כל זאת הכל מאוחדים בנאמנות מוחלטת לתורה וברצון לקיימה, מאשרת שיכולות להתקיים תרבויות תורה שונות שלכל אחת שורשים בארץ ישראל, הזרם החסידי עם רגשות להט אלוקי, ולעומתו ה'מתנגדים' המודרכים על ידי עולם ההגיון הטהור של ההלכה, הדעה הרואה ייעוד וגם אושר בלימוד התורה הבלעדי בניגוד לאלו המחייבים את העולם והמדע כשהם רווים דעת תורה, או דרכי החיים השונות - לדוג' חרדי הונגריה ואנשי ספרד. האם רשאים אנו להצביע על דרך מסוימת כשיטה היהודית הבלעדית או אולי לשאוף לכך שצורה מסויימת תיעלם מתוך העם היהודי ומתוך ארצו...".

האמת והשלום אהבו - האיזון הנכון

כתוב "האמת והשלום אהבו" האמת והשלום לא סותרים, הם תלויים זה בזה, כתוב בזוה"ק[סב] "עושה שלום במרומיו דא יעב דכתיב תתן אמת ליעקב וכתיב והאמת והשלום אהבו **דאמת ושלום קשיר דא בדא ועל דא הוא שלימותא דכולא"**, האמת היא שלא כולם צריכים להיות שווים כמו בחיי היום יום שלא צריך כל היום ללמוד או להתפלל, אלא צריך זמן לתפילה, וזמן ללימוד, לחסד, ולשאר צרכי הגוף. אברך לפעמים חושב 'בלי כל הטרדות של צרכי הבית הייתי יכול להספיק עוד דף, אבל לא!

האמת והשלום הם אחד, שלום = שלימות - המושלם הוא שכל אחד עושה את הדבר הנכון במקום הנכון, ואם עכשיו (באופן חריג) צריך לשמוע את מה שמעיק על החברותא, או לישון קצת, אז כן! זו השלימות ולא אחרת.

אותו הדבר ביחס לאומי אומרים חז"ל[סג] "אומה זו לגפן נמשלה זמורות - בעלי בתים, אשכולות - ת"ח, עלים- ע"ה" מבאר רש"י הק' בעלי בתים מחזיקי תורה א"א בלעדיהם, ע"ה חורשים זורעים ומגינים א"א בלעדיהם, וכמובן שתכלית הכל זה האשכולות נכון, אבל "שלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא" - האשכולות צריכים להתפלל על העלים העמי ארצות "דאלמלא עליא לא מתקיימי איתכליא".

העולה מן המדובר

מעמידו על השלום - שלימות על רוב גווניה היא האמת! עמ"י צריך תפילה בלהט, עמקות מדודה, קדושים פרושים ומוכרים במכולת, וממילא ההכרה הזו מעמידה את השלום לא שלום שהוא יותר ויהיה כמוני אלא להשלים עם השוני, והעיקר שתכלית הכל יהיה אחת "לתקן עולם במלכות שקי".

מעמידו על האמת, לא שיהיה כמוני, דבר שבהכרח סותר את מעמידו על השלום מכיוון שהתפקיד שלו שונה משלי וממילא לא זו האמת, עלינו להעמיד את חברנו על האמת שבדרכם, על הכוונה האחת לאלוקים שנמצאת מכל כיוון, ליישר לדייק בדברים שהם ערך משותף, לא להעלים עין ולקבל כל אחד כמו שהוא, לרומם להכווין אבל לאו דווקא לדרכינו שלנו וממילא ברגע ש'ויחן שם ישראל' כאיש אחד בלב אחד בשלום ובאמת למרות השוני מוכנים לקבל יחד עול מלכות שמיים אז מוכנים לקבל את התורה ולקנותה.

[סב] פ' ויקרא דף יב ע"א.

[סג] חולין צב ע"א.

משמח ציון

עדכוני שמחות

ברכת מזל טוב
שלוחה בזאת לאברכים היקרים

הרב **אליהו גדלביץ'** 'קניין ש"ס' - לרגל הולדת הבן

הרב **עידו זקן** 'קנין ש"ס' - לרגל אירוסי הבן

הרב **דוד דיין** 'הלכות ריבית' ו'קנין ש"ס' - לרגל הולדת הבן

הרב **שלמה כהן** 'הלכות טהרה' ו'קניין ש"ס' - לרגל הולדת הבת

הרב **אריאל רייא** 'לבו חפץ' - לרגל אירוסי הבן

הרב **אלעד לוי** 'קניין ש"ס' - לרגל נישואי הבן

הרב **יהודה פישר** 'קניין ש"ס' - לרגל הולדת הבן

הרב **אברהם כהן** 'לבו חפץ' - לרגל נישואי הבת

פרויקט 'קנין תורה'

לרגל ימי הספירה הקדישו אברכי הכולל זמן ייחודי ללימוד מ"ח קניני תורה כהכנה רבתי לקראת זמן מתן תורתנו, מידי יום בסופו של סדר ב' במסגרת חבורת קנין ש"ס מסר אחד מבני החבורה שיעור קצר על שני קנינים, השיעורים התפרסו על פני כל תקופת הספירה על מנת להקיף את כל מ"ח הקנינים עד כמה שניתן.

כמענה לדיון האם להכניס את אמירת השיעורים בתוך הסדר או לאחריו, עלתה הטענה הפשוטה כי אם ב'קנין הש"ס' עסקינן הלוא אין לך קנין הש"ס גדול מזה מאשר לעסוק בקניני תורה בעת הזו, אשר על כן הוחלט לקיים את אמירת השיעורים בזמן הסדר, עובדה אשר הוסיפה שומעים רבים לסדרת השיעורים הנפלאה.

השיעורים תועדו והוקלטו, ואף הועלו לאתר קול הלשון ולפרויקט שיעורים לצפיה מבית כולל 'דורשי ציון', חלקם כפי שעיניכם רואות הודפסו בגיליון שלפניכם. ניתן להאזין לשיעורים בקו שיעורי הכולל:

0732-9512-56 (שלוחה 7 מקש 26)

למעוניינים ניתן אף לצפות בסדרת השיעורים באתר 'קול הלשון', לתועלת הרבים מוגשת בזאת רשימת מוסרי השיעורים:

תאריך	מוסר השיעור	הקנינים
שני ג' אייר	הרב אליהו גדלביץ' שליט"א	.1 בְּתַלְמוּד .2 בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן
שלישי ד' אייר	הרב חיים אורי אביטן שליט"א	.3 בַּעֲרִיכַת שֻׁלְחָנִים .4 בִּבְנִינַת הַלֵּב
רביעי ה' אייר	הרה"ג ר' יעקב בוצ'קובסקי שליט"א ראש חבורת קנין ש"ס	.5 בְּאֵימָה .6 בִּירָאָה
חמישי ו' אייר	הרב אלעזר המברסטון שליט"א	.7 בַּעֲנָוָה .8 בְּשִׂמְחָה
ראשון ט' אייר	הרה"ג ר' משה רבינוביץ' שליט"א מראשי חבורת קנין ש"ס	.9 בְּטָהֳרָה .10 בִּשְׁמוּשׁ חֲכָמִים
שני י' אייר	הרה"ג ר' אלכסנדר שכטר שליט"א ראש חבורת 'עיון ההלכה'	.11 בִּדְקְדּוּק חֲבֵרִים .12 בִּפְלִפּוּל הַתַּלְמִידִים
שלישי י"א אייר	הרה"ג ר' בנימין ג'יקוב שליט"א מו"ץ לשכת הפוסקים	.13 בְּיִשּׁוּב .14 בְּמִקְרָא
רביעי י"ב אייר	הרב אהרון וינר שליט"א	.15 בְּמִשְׁנָה .16 בְּמַעֲוּט סְחוֹרָה
חמישי י"ג אייר	הרה"ג ר' שמעון כי טוב שליט"א ראש חבורת 'מידה שלמה'	.17 בְּמַעֲוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ .18 בְּמַעֲוּט תַּעֲנוּג
ראשון ט"ז אייר	הרה"ג ר' ברוך מרלטקו שליט"א ראש חבורת ירושלמי	.19 בְּמַעֲוּט שֵׁנָה .20 בְּמַעֲוּט שִׂיחָה
שני י"ז אייר	הרה"ג ר' מרדכי עמנואל שליט"א מראשי חבורת ירושלמי	.21 בְּמַעֲוּט שְׂחוֹק .22 בְּאֹרֶךְ אַפַּיִם
שלישי י"ח אייר - ל"ג בעומר	הרב אלעד לוי שליט"א	.23 בְּלֵב טוֹב .24 בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים
רביעי י"ט אייר	הרב שלמה קירשנבוים שליט"א	.25 בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין .26 הַמַּפִּיר אֶת מְקוֹמוֹ
חמישי כ' אייר	הרב ישראל מאיר משמרתי שליט"א	.27 וְהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ, .28 וְהָעוֹשֶׂה סְיָג לְדִבְרָיו,
ראשון כ"ג אייר	הרב נתנאל לנדא שליט"א	.29 וְאֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ .30 אֲהוּב
שני כ"ד אייר	הרב אמר שרעבי שליט"א	.31 אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם .32 אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת
שלישי כ"ה אייר	הרב אורי הולצמן שליט"א בעמח"ס 'להתהלך'	.33 אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת .34 אוֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים
רביעי כ"ו אייר	הרב דניאל טביב שליט"א	.35 אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת .36 וּמִתְרַחֵק מִן הַגָּבוֹד
חמישי כ"ז אייר	הרב יאיר חווי שליט"א	.37 וְלֹא מֵגִיס לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ .38 וְאֵינוֹ שָׂמֵחַ בְּהוֹרָאָה
ראשון א' סיון	הרב עידו זקן שליט"א	.39 נוֹשֵׂא בְעֹל עִם חֲבֵרוֹ .40 וּמַכְרִיעוֹ לְכַף זְכוּת
שני ב' סיון	הרב שלום סוכות שליט"א	.41 וּמַעֲמִידוֹ עַל הָאֱמֶת .42 וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשָּׁלוֹם
שלישי ג' סיון	הרב חיים סבג שליט"א	.43 וּמִתְיַשֵּׁב לִבּוֹ בְּתַלְמוּדוֹ .44 שׁוֹאֵל וּמֵשִׁיב שׁוֹמֵעַ וּמוֹסִיף
רביעי ד' סיון 18:30	הרה"ג ר' אברהם צוויג שליט"א ראש הכולל	.45 הַלּוֹמֵד עַל מְנָת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת .46 הַמַּחְכִּים אֶת רַבּוֹ
רביעי ד' סיון - 18:45	הרה"ג ר' נתנאל ניר שליט"א ראש חבורת 'הלכה בעיון'	.47 וְהַמְכַוֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ .48 וְהָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ

השלם זה הבניין

בעוד אברכי הכולל היקרים שוקדים על לימודם ובהיכל הכולל נשמעת נעימת הלימוד ושירת התורה, ברחוב קדושת לוי הולך ונבנה לו אט אט בנין הקבע של מוסדות דורשי ציון, הבניה מתבצעת בקצב מהיר, וב"ה בניית בית המדרש מתקדמת משלב לשלב.

זה הבית - בית גדול לאלוקי ישראל, בית שמגדלין בו תורה ותפילה הולך ומוקם לנגד עינינו הרואות, בתיעוד שלפניכם ניתן לראות מחד את החזון וההדמיה כיצד יראה הבנין בהיבנותו בעז"ה בקרוב, מאידך את השלבים אשר כבר נבנו ועומדים על תילם.

הדמיה:

הולך ונבנה:

דרך הלימוד בעיון

כחלק מההכנה לזמן מתן תורתנו - שיעור ייחודי ומרתק על דרך הלימוד בעיון ימסר אי"ה ביום שני ב' סיוון בהיכל הכולל מפי הגאון רבי שאול גבאי שליט"א ראש ישיבת 'אמרי דעת'.

פרטים נוספים במודעות.

שמעו ותחי נפשכם.

'רצופות' - עם כל הברען

אשרי עין ראתה כל אלה.

אשרי עין ראתה עשרות אברכים חברי כולל דורשי ציון העמלים שעות רצופות על תורתם, מבצעי ה'רצופות' בארגונם הנפלא של האברכים החשובים הרב יאיר גלעדי והרב יונתן אליה מעניקים לבית המדרש חוויה ייחודית של לימוד מעמיק ורציף ללא הפסקות, לימוד מתוך שקיעות אמיתית בעמלה של תורה באין מפריע.

ה'מתן שכרה בצידה' לאברכי הרצופות אף הוא משתדרג ועולה משבוע לשבוע, הזכיה הגדולה היא קודם כל בעצם שעות הלימוד הרבות, מלבד זאת זוכים האברכים באמצעי דרבון ייחודיים המאפשרים את ה'מיעוט תענוג' הנצרך לכל אברך.

המעוניינים להצטרף אל עמלי הרצופות - מוזמנים בשמחה.

~~~

לתועלת הרבים נזכיר את כללי ההשתתפות:

10 שעות לימוד "רצופות" בשבוע, שעה לכל סדר, לכתחילה בתחילת הסדר.

(המחסיר \ המאחר יכול להשלים במהלך הסדר, בין הסדרים, סדר ג', שישי שבת).

- אברך הלומד 3 סדרים ביום באפשרותו ללמוד חצי שעה לכל סדר כל יום, ויחשב לו כשעתיים ליום.
- כל 5 שעות נוספות מעבר ל 10 שעות בשבוע מקנות כרטיס נוסף להגרלות.

ההגרלה תיערך מידי יום שני על השבוע הקודם לו, בין הממלאים בדף את סך השעות השבועיות.

ההרשמה מתבצעת ביום ראשון, דפי ההצטרפות ורישום השעות נמצאים בניילונית התלויה מול בית המדרש.

~~~

לרגל חג השבועות כחיזוק לקראת זמן מתן תורתנו, תיערך הגרלה ייחודית ללומדים במהלך הימים עד החג 15 שעות רצופות (בהצטברות) על לילה במלון, ההגרלה תתקיים לאחר החג, פרטים במודעות.

~~~

המעוניינים להיות שותפים בזכויות הרבות של שעות הלימוד הרצופות (ניתן להשתתף מכספי מעשר לכתחילה) יפנו למארגני המיזם - הרב יאיר גלעדי והרב יונתן אליה ותבוא עליהם הברכה, ניתן להתקשר בשעות בין הסדרים: 0548-598-106 ישר כח.
~~~

הגיליון הבא יצא לאור

אי"ה לקראת סוף זמן קיץ הבעל"ט

בחודשים תמוז - אב

ניתן לשלוח חידושי תורה ומאמרים

הן בסוגיות הנלמדות בהיכל הכולל

והן בענייני מוסר עבודת ה' והמועדים

כתובת המייל לשליחת המאמרים

100@dorshei.org